

Nr.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

Nr.	Praefides	
1	Thomafius	Delineatio Historie juris.
2	Hildebrand	Prolegomena juris universi.
3	Knonne	Observatt. ad proemium Institutionum.
4	Keller	De quinquennio studii juris.
5	Eland	Utrum methodus demonstrativa in juris-
		prudentia civili adhiberi queat
6	Wolf	De feto Philosopho.
7	Bruckner	- iustitia Romanorum.
8	Hofeisel	- principis jur. Nat. de interpret. et de antiqu.
9	Penderfus	- juris prudentia non papizante.
10	Birnbaum	- insigni Physica utilitate in juris prudentia.
11	Reinhard	- septem legibus damnetur ff. crucibus fetorum
12	Brinquell	- preferentia juris Germ. pugnantis cum f. ff.
13	Hoch	- fictionibus juris.
14	Treiber	- Reg. universalem neq. particularem iustitiam juris profic.
15	Thomafius	De judiciis morum.
16	Cocopi	- judiciis morum.
17	Thomafius	- morum cum iure scripto contentione.
18	Struv	- consuetudinibus rationalibus & irrati.
19	Schmalz	- legum et consuet. in iure ff. fontibus.
20	Thomafius	- felicitate subditorum Brandenburg. de constantia
21	Reuter	- dominis quiritariis seu bonitario.
22	Tommann	- revocatione privilegiorum licita
23	Thomafius	- hominibus propriis et liberis Germanorum
24	Schroeder	- notione rusticorum Germaniae.

Nr.	Trasiles	
25	Pertsch	De divisione operarum in Determinatas & indetermin.
26	Krome	- different. Jus. S. et R. in Nobilitate adoptiva.
27	Thomasius	- estimatione fama & infamia extra Rempt.
28	Heineccius	- levis nota macula.
29	Crell	- adoptione in locum fratris n. monstrosa.
30	Knittel	Abgottsaun Gobüxtb Gradol.
31	Stoyk	De privilegio titulo onerosi questis
32	Giegler	- juribus Judaeorum.
33	Wildvogel	- Judaeorum receptione.
34	Schult	- Fideis.
35	Kayser	- Autonomia Judaeorum.

27
DN. CHRISTIANI THOMASII, J^Ci,
SERENISSIMI AC POTENTISSIMI REGIS BORUSSIÆ
CONSIL. PROFESS. JUR. PUBL. ORDIN.

DISSERTATIONES ACADEMICAE

DE

FELICITATE SUBDITO-
RUM BRANDENBURGICORUM
OB EMENDATOS PER EDICTA ELECTO-
RALIA STATUS, ECCLESIASTICUM
ET POLITICUM.

Nebst

Erklärung und Vertheidigung seiner Lehre;

über die Frage:

Ob den Lutheranern von ihren Lehrern mit gutem Ge-
wissen könne untersaget werden, mit den Reformirten keine Ge-
meinschaft zu halten, noch ihre Predigten zu besuchen.

DE

CONSTANTIA ET INCONSTANTIA,

OLIM ANNO MDCXC. ET MDCXCII. IN VULGUS EDITA;

JAM VERO OB PRÆSTANTIAM ET RARITATEM

RECUSA.

HALÆ MAGDEBURGICÆ

TYPIS JOANNIS CHRISTIANI GRUNERTI, UNIV. TYPOGR.
MDCCLXIX.

(9)

DI. CHRISTIANI THOMASII JEN.
ERITISS. MAG. OTTOLEISSIMITHORIBORUSSIA
CONSIL. PROFESS. JUR. PUBL. ORDIN.
DISSERTATIONES ACADEMICAE

DE
FELICITATE SUBDITO-
RUM BRANDENBURGICORUM
OB EMENDATIONES PER EDICTA ELECTO-
RUM STATUS ECCLESIASTICUM
ET POLITICUM

Erklärung und Beschreibung seiner Gründe
Zu den Aufhebungen von ihrem Befehle mit gutem Ge-
falle durch den Kaiser, und die Befehle von dem
König von Preußen, nach ihrer Freigabe zu bestehen.

DE
CONSTANTIA ET INCONSTANTIA
ANNO 1763. IN VULGUS EDITA
JAN. V. DE ERNSTIANI ET RARITATEM

IN V. M. MAGDEBURGAE
JEN. JOHANNIS CHRISTIANI GRESERTI, CENS. THEOL.
MEDIC. P. 1763.

SERENISSIMO ET POTENTISSIMO

PRINCIPI AC DOMINO

DOMINO

FRIDERICO III.

MARCHIONI BRANDENBURGICO,

SACRI ROMANI IMPERII

ARCHICAMERARIO ET ELECTORI,

PRUSSIÆ, MAGDEBURGI, JULIÆ, CLIVIÆ,

MONTIUM, STETINI, POMERANIÆ, CASSUBIORUM,

VANDALORUMQVE, NEC NON IN SILESIA

CROSNÆ ET SCHWIBUSÆ

DUCI, BURGGRAVIO NORIMBERGENSI,

PRINCIPI HALBERSTADII, MINDÆ, & CAMINI,

COMITI DE HOHENZOLLERN, MARCAE

ET RAVENSBURGI.

DOMINO IN RAVENSTEIN, LAUENBURG ET

BUTTAW, &c

DOMINO NOSTRO CLEMENTISSIMO.

*SERENISSIME
ET POTENTISSIME ELECTOR*

DOMINE CLEMENTISSIME.

Postulat officium boni Principis, ut in pace de bello cogitet, id est, ut in statu quieto animi sui curas eo intendat, non quomodo vicinis absque justa causa bellum inferat, sed quomodo Rempublicam, cui præest, ab insidiis & invasionibus vicinorum reddat securam. Postulat equidem & circa bellum Principis officium, ut hoc ita suscipiatur, ita geratur, ut nihil aliud nisi pax quaesita esse videatur; at ut in bello Princeps de pacis negotiis serio cogitet, & quomodo felicitas subditorum legibus, litteris, commercii augeri queat, meditetur, id quidem communes imperii recte instituendi regulas videtur superare, cum turbæ bellum perpetuo comitantes, & omnes sollicitudines

licitudines Principis distrahentes, facile Eundem excusare possint, si momenta regiminis quietum animum postulanti paulisper seponat. Et oportet profecto divino, vel si magis Christiane loqui velimus, singulari & extraordinario animo esse præditum Principem, qui mediis in turbis de quietis negotiis cogitet. Non alio tamen, **CLEMENTISSIME ELECTOR**, quam quo **TE** beavit Divina Providentia. Qui perturbationibus animæ, quæ in media quiete & otio nos inquietos reddere solent, superior est, is non mirandus est, quod maximos labores maxima quiete & absque anxietate animi sustineat. Qui de turbis intrinsicis triumphavit, causam nullam sentit, cur metuat exteriores. In laudibus Trajani sui ponere non vult Plinius, quod adventum ejus non pater quisquam, non maritus exaverit, cum affectata aliis castitas, ipsi ingenita & innata, & sic inter ea, quæ imputari non possunt, fuerit. At cum idem & de **TE**, **POTENTISSIME ELECTOR**, absque adulatione asserere possimus, nil præcipui hac parte præcipuus alias & incomparabilis Romanorum Imperator habet. **TU** vero Trajanum in eo superas, quod armatus de restauranda intra Rempublicam sapientia, vitæque virtuosa sis sollicitus. Equidem sub Trajano spiritum, & sanguinem & patriam recepisse studia, quæ priorum temporum immanitas exiliis purtisset, quæque, sibi vitiorum omnium conscius Princeps Domitianus, tanquam vitis inimica relegasset, testis est idem Plinius, sed fiebant ista pacis tempore. At

TU, PRINCEPS OPTIME, inter arma & tormenta
meditaris, quomodo vera eruditio & studia Reipubl.
utilia, quæ hucusque ab umbratili sapientia & stu-
diis ineptis, sedibus suis expulsa, fere ex Germania
exulaverunt. in provinciis TUIS pristino nitori &
Gloriæ possint restitui. Neque tamen & hoc in
laudibus Tuis numerabimus, cum idem pariter, ut
reliquæ virtutes, quibus splendes, nativæ magis bo-
nitati, quam perfectioni, difficili cultura acquisitæ,
adscribi mereatur. Liceat tamen inter felicitates
nostras numerare, quod nobis ex singulari DEI
Clementia contigerit, sub Tutamine TUO vive-
re, sapientiæque veræ sub Protectione TUA quietos
incumbere. Liceat cum Pace TUA, PATER PA-
TRIÆ, quem de Felicitate subditorum TUO-
RUM conscripsimus discursum Academicum, ad
pedes TUOS humillima animi submissione de-
ponere. Primus ille est, qui per modum dis-
putationis publicæ eo in loco est propositus, quem
TU, POTENTISIME ELECTOR, pri-
vilegiis Academicis decorare constituisti. Primus
est, quo SERENITATI TUÆ enixissimam
ferviendi cupidinem minima ex parte saltem de-
clarare potuimus. Illud injunxit nobis, non alii,
quam FUNDATORI ACADEMIÆ primitias
Academicas offerre; Hoc sperare nos iussit,
subjectissimi animi nostri primitias a CLEMEN-
TISSIMO PRINCIPE serena fronte acceptum
iri.

iri. De cetero, uti infinitæ circumstantiæ subdi-
tis TUIS fidelissimis firmiter persuadent, SAN-
CTISSIMAM TUAM PERSONAM a DEO
ad maxima Divinæ providentiæ opera & in Politia
& Ecclesia perficienda, & ad tranquillitatem, qua
in imperio Romano, qua præcipue in ditionibus
TUIS stabiliendam, esse destinatam; ita vove-
mus serio, velit Divina Benignitas triumphos TUOS
accelerare, TEque Salvum & Incolumem SERE-
NISSIMÆ AUGUSTÆ, & omnibus bonis,
qui maximam suam felicitatem in felicitate Principis
sui ponunt, quam proxime reddere. DEUS
TE SERVET!

POTENTISSIME SERENITATIS TUÆ,

*Humillime
subjectissimi*

PRAESES & RESPONDENS.

SUMMA-

SUMMARI A.

Ommes tres status in republica impietate infecti emendationis indigent. §. I Non tamen commode initium fieri potest a statu Oeconomico, §. II. sed a statu politico, §. III. & ecclesiastico §. IV. maxime vero ab ecclesiastico. §. V. Quod factum est a Serenissima domo Electorali Brandenburgica. §. VI. Corruptio status ecclesiastici per cacoethes affectate infallibilitatis & inde propullulantis studii calumniandi dissentientes. §. VII. Emendata in ditionibus per FRIDERICVM WILHELMVM Magnum. §. VIII. Felicitas subditorum electoralium ex hac emendatione orta. §. IX. Corruptio status Politici per opinionem vanae gloriae, unde orta duellorum frequentia. §. X. Causa cur duellandi libido haecenus per edicta non potuerit coerceri: (I.) Vana persuasio de iustitia duellorum. (Notata Ribierii apologia pro permissione duellorum.) §. XI. (II.) Si prohibitio solum Academiis respiciat, non aulas; (III.) Frequens dispensatio aut poenarum remissio §. XII. (IV.) Omissa cura prospiciendi lesis de satisfactione. (V.) Impotentia defendendi subditos adversus injurias exterorum §. XIII. Emendavit hunc nevum status Politici Fridericus III. Sapiens; cujus edictum universum statum politicum respicit, seriamque voluntatem principis optimi declarat, ac spem omnem dispensationis futurae praescindit; §. XIV. Lesis vero de satisfactione cavet, etiam adversus injurias exterorum. §. XV. Felicitas nostra ex isto edicto, & responsio ad dubia vana. §. XVI.

DE FE-

DE
FELICITATE SUBDITORUM BRANDEN-
BURGICORUM OB EMENDATOS PER EDICTA
ELECTORALIA STATUS, ECCLESIASTICUM
ET POLITICUM.

§. I. **V**ivimus in seculo, in quo quidem magna eorum turba de-
prehenditur, qui Christianorum nomine appellantur, sed
paucissimi tamen existunt, qui sanctum hunc characterem
vita decente exprimunt, ut adeo, etsi face accensa in me-
dio Christianismo Christianum quærere velis, vix tamen unum &
alterum, & hunc quidem in obscuris locis latentem, invenire queas.
Et tamen late quidem regimen suum exercet impietas, ut omnes
tres precipui status, ex quibus componitur respublica, peculo ejus
quoad potissimas partes fere sint inebriati. Inter *Politicos* luxuria,
prodigalitas, intemperantia, injustitia, &c. sub emendicatis virtu-
rum rutilis sanctitatem conculcant. Status *Ecclesiasticus* magnam par-
tem vite exemplo scandalum perniciosissimum aliis præbet, ac si Chri-
stiana humilitas cum arrogantia, abnegatio sui cum cupiditate divitiarum,
& mansuetudo cum immortalibus rixis consistere possent. Quid
adeo mirum, si oves, hoc est, ii, qui statum *Oeconomicum* consti-
tuunt, pastorum suorum qua Politicorum, qua Spiritualium ductum
sequentes in via lata incedant, quæ ad gehennam ducit? Uti vero
per Dei gratiam rarissima quidem exempla, sed exempla tamen San-
ctorum hominum in hac mundi face adhuc vivunt, qui Spiritus Sancti
illuminatione regenerati, virtutibus Christianis magno conatu impen-
dunt

dant operam, ita & Clementissimum Numen subinde Principum cor-
da dirigit, ut omnibus viribus impietati latius grassanti remora per
eos ponantur, & defectus hac parte maxime notabiles emendantur.

§. II. Qua quidem in re, si verum fateri volumus, maximum
momentum in eo situm esse videtur, ut navi, quibus Status *Politicus*
& *Ecclesiasticus* abundant, corrigantur, siquidem his in ordinem
redactis, quamvis non contemnenda difficultas remansura sit emendandi
statum Oeconomicum, longe facilius tamen res proceder, quam si ab
iis, quibus sola parendi gloria relicta est, initium correctionis fiat, cum
hoc pacto vel ex relatione, quæ est inter subditos & imperan-
tes, & ex inclinatione communi humani generis ostendi queat, in-
tentionem Legislatoris, quamvis optimam, tardissimos tamen pro-
gressus, & imo fere nullos consecuturam esse. Scilicet natura nostra
socialis est, & cum socialitate conjuncta est fortis inclinatio accommo-
dandi nos ad actiones eorum, quos in societate amamus, easque imi-
tandi. At in civitate cum periculosum & tranquillitati communi ad-
versum sit, si subditis relinquatur potestas pro libitu eligendi eos,
quorum actiones imitentur, postulat natura societatis civilis, ut certæ
personæ constituantur, quas populus amore reverentiali prosequi te-
neatur, & inde etiam suo modo instinctum sentiat, actiones suas ad
exemplum earundem instituendi. Equidem natura communis socie-
tatis simul id inculcat, ut hic semper excipiuntur eiusmodi actiones,
quæ voluntati Dei, utpote statoris omnis societatis, & cui quilibet
homo amorem summum, & sic summam actionum suarum conformi-
tatem debet, repugnent. Sed est tamen ita corrupta natura nostra,
ut ea, quæ amare debeat, odio prosequatur, & rursus illa, quæ odisse
optimum foret, maxime amet. Hinc, cum amor omnis fundetur in
eo, quod in illo, quem amamus, deprehendamus magnam conformita-
tem cum inclinationibus nostris, & propterea etiam, quo major aut
minor est ista conformitas, eo major quoque aut minor amor noster,
& cum eo desiderium imitandi esse soleat; facile intelligi potest, cur
subditi in civitate actiones hominum, in statu Politico aut Ecclesiastico
vivendum, si voluntati divinæ conformes sint, tardissime imitentur,
at si a norma hac sanctissima etiam remotissime recedant, maximo
conatu suis actionibus exempla sibi data imitari & superare studeant,
in tantum ut ab hac imitatione vix per vim maximam abstrahi aut de-
terreri

terreri possunt. Accedit, quod ipsum rationis corruptæ dictamen eis argumentum suppeditet, non quidem adversus Deum, vel ad minimam excusationem valiturum; bene tamen κατ' ἀνθρώπων, & adversus status Politici & Ecclesiastici proceres, malis exemplis malas imitationes procurantes magnopere profuturam. Quid enim? aient: inculcatis nobis quotidie obedientiam & reverentiam vobis exhibendam. Obedientia in conformatione actionum nostrarum cum voluntate vestra consistit, pariter & reverentia, nisi quod hæc metu poenæ careat, si quid contra factum fuerit, ista vero metum hunc præsupponat. Jam signa voluntatis duplicia cum sint, verba & facta, in quæstionibus voluntatis factorum magis habenda est ratio, quam verborum. Potest lingua proferre dicta, a mente loquentis alienissima, at facta, quæ sponte eduntur, non possunt non arctissimum nexum cum voluntate facientis habere. Similiter dum vos verbis alias actiones a nobis poscitis, alias factis propriis nobis monstratis, ratio nobis suadet, ut factis potius vestris credamus, Vos res istas pro bonis habere, quas actionibus vestris consequi intenditis, etiamsi verba vestra nobis persuadere, velint, eas inter malas esse referendas.

§. III. Respicit huc, quod in specie statum Politicum concernit vulgaris versiculus: *Regis ad exemplum totus componitur orbis.* Cujus applicatio quam late pateat, satis evidenter declarat praxis quotidiana. Neque enim solum in rebus indifferentibus, & iis, quæ ad decorum pertinent, usus loquendi, se vestiendi, ceremoniis certis in conversatione utendi ad exemplum aulæ & Regis instituitur, sed & crapulæ, comestationes, scortationes, adulteria pejerationes, impune & sine pudore publice committi solent, si Aulici factis ejusmodi populo præeant. Et hæc est ratio genuina, cur tot leges Politicæ, coercionem luxus atque luxuriæ in victu & amictu concernentes, effectu prorsus omni hinc inde destituantur, quod aulici plerumque vel per modum privilegii hac parte excipiantur, vel princeps postea, si personæ sub hoc statu viventes legi quid adversum committant, frequenter repetitis dispensationibus eas a vinculo legis eximat. E contrario non melior methodus reprimendi ac in ordinem aliquo modo redigendi luxus excogitari potest, quam si princeps ipse exemplo suo aulicis, aulici vero reliquo populo præeant, & re ipsa ostendant, quæ differentia sit inter munditiam & luxum vestium, inter frugalitatem

tatem & prodigalitem, denique inter hilaritatem & temulentiam, & ira in cæteris.

§. IV. In statu vero Ecclesiastico mala exempla eo majus scandalum præbent, quo majorem sanctitatem hic status populo inculcare debebat. Intendit equidem Princeps bonus, ut subditi non solum actionibus externis secundum leges vivant, sed &, ut squoad motus internos boni efficiantur, sed cum tamen cogitationes mente retentæ non subsint notitiæ aliorum hominum, neque etiam pacem atque quietem communem turbent, contentus esse cogitur Princeps, si modo subditi cogitationes illas peccaminosas reprimant, ne in actus exteriores erumpant, aut ne scandalum præbeant aliis, eosque exemplo suo ad similia perpetranda invitent. Unde in judiciis humanis non magnopere interest, ex amore virtutis quis a criminibus abstineat, an ex hypocrisis. At religio, cujus cura singularis statui Ecclesiastico demandata est, & maxime Christiana religio, urget internam cordis purificationem, a qua si alienas se esse demonstrent populo personæ Ecclesiasticæ, duorum malorum alterum necesse est, ut in Christianismum introducat. Vel enim ad Atheismum perducentur Auditores, vel pro vitiis saltem habebunt ea, quæ in foro humano coerceri solent, reliqua vero peccata summæ malitiæ, vel res indifferentes esse arbitrabuntur, vel certe pro peccatis infirmitatis humanæ, quæ regenerati quoque quotidie agnoscunt, eadem venditabunt. Nam si ministri Ecclesiæ ejusmodi crimina committunt, quæ inter homines pœnis coerceri solent, vel factis suis, ac si ea committant, justam præbeant suspicionem, & tamen verbis ea detestentur, ac de poenis non solum humanis, sed & æternis multa differant ad populum, non poterit populus fere aliter de iis sentire, quam quod ipsimet non habeant illa pro veris, quorum veritatem populo persuadere allaborant, quam sententiam postea prona semper ad malum insequi solet imitatio, Atheismum pariter theoreticum ac practicum exprimens. Quod autem peccata pœnis humanis non subjecta concernit, qualia sunt immodica pecuniæ, honorum, vindictæ, &c. cupiditas, quilibet, qui non hospes est in vita civili, deprehendet, maximam populi partem in ea esse opinione, virtuosum & Christianum quem esse, etsi his omnibus cupiditatibus sit infectus, modo ne actionibus suis exterioribus justam alteri de ipso efficaciter in judicio conquerendi præbeat occasionem;

tionem; aut si maxime aliquid vitiosi sub iisdem lateat, id ad indelebiles humanæ naturæ infirmitates pertinere. Hujus autem perniciosi dogmatis causam si inquiras, deprehendes, potissimam in eo sitam esse, quod ii, qui contemptum gloriæ, vindictæ, divitiarum, per commendationem humilitatis, mansuetudinis, & sibi sufficientiæ inculcare debebant, magnam partem avaritiæ, ambitioni, contentionibus sint dediti, & eos, qui veræ Pietati operam dant, & abnegationi sui student, sæpius tanquam communes Christianismi hostes persequantur.

§. V. Quamvis autem, ut hæcenus vidimus, Status Politicus pariter atque Ecclesiasticus emendatione præ statu Oeconomico habeant opus, ipsos tamen si inter se conferas, invenies, regulas bonæ methodi requirere, ut e statu Ecclesiastico correctionis fiat initium. Id equidem non est diffidendum, summæ potestati quoque Clerum subesse, & vitia aulæ, ac inter ea potissimum ambitionem ex aula in statum Ecclesiasticum, si quis confuse rem ponderet, derivata videri. Quod si vero exactius pensites, ab ipsis Regibus & Principibus personas Ecclesiasticas pro Dei Ministris haberi, hisque in statum Politicum competere potestatem spiritualem, quæ longe majorem reverentiam excitare apta est, quam potestas Politica, ejusque abusus conscientiam male informati absurdissimas res persuadere potest; imo si maxime consideres, ambitionem Cleri, avaritiam Ecclesiasticam, & potissimum [ipso Melanchthone conquerente] odium theologicum longe excedere vitia illa, quatenus personis politicis inesse solent; sua sponte sequetur, omnem correctionem Status Politici esse frustraneam, si non emendetur Status Ecclesiasticus; at si ab hoc incipiatur, longe melius processuram esse postea extirpationem defectuum status Politici.

§. VI. Cæterum competere hanc potestatem corrigendi navos omnium trium statuum Potestati summæ, dubium esse non potest; quæ tamen & ipsa, ex corruptione universali provenientius multis impedimentis communiter detinetur, ut non semper eandem ad votum omnium bonorum effectui dare possit. Quare maximam felicitatis suæ partem æstimabit populus, cui Principes contingunt, qui seriam dant operam, quo præcipui & reliquis eminentes defectus status Ecclesiastici & Politici extinguantur. Et o nos felices, qui sub impe-

rio SERENISSIMI & POTENTISSIMI ELECTORIS BRANDENBURGICI vivimus, utpote qui Deo insignes debemus gratias, quod Potentissimam domum Electoralem consiliis ejusmodi instruere voluerit, quæ ad restaurationem vitæ virtuosæ & Christianæ tendunt, & vires regni tenebrarum non parum debilitant, ut in Imperio Romano fere gratulari nobis possimus, de exemplis emendati ordinis Ecclesiastici & Politici sine exemplis.

§. VII. Scilicet abnegationi sui ipsius & humilitati Christianæ cum nihil magis adveseretur, quam superbia & amor sui, non potuit Satanas majus damnum Christianismo inferre, quam si illam imperandi aliis cupiditatem, qua, Christo adhuc præsenre in terris, Apostolos, antequam Spiritus Sanctus in eos effunderetur, jam subinde tentaverat, stabiliret. Cum vero prioribus tribus post Christum natum seculis, quotidianæ fere anxietates & frequentia martyria Christianos in ordine retinerent, & spiritus sumere prohiberent; mox in seculo quarto, postquam Imperatores Romani Christianam religionem professi, & observantiam suam erga Divinum Numen variis iisque splendidis in ministris Dei collatis beneficiis contestati essent, pederentim oblitus est, populus Christianus mansuetudinis & humilitatis, quas virtutes Christus suis tam serio inculcaverat, & potentia atque opibus, quibus gaudebant abutentes potissimum ii, qui sacris ministeriis erant addicti, initio specioso Clericorum titulo, a reliqua populi parte, (quæ Laicorum nomine propterea appellabatur) ultra quam par erat se distinguentes, imperium non in actiones a voluntate dependentes (quod tolerari poterat) sed in intellectum hominis & cognitionem ejusdem (quæ nulli homini subiecta est) querere cœperunt, & tandem omnimodo consecuti sunt, usque dum per divinam gratiam Reformatores excitarentur, qui jugum istud Clericorum in conscientias Laicorum abjicerent, & verbum divinum traditionibus humanis fere obfuscatum ab istis spurcitiis purgarent, Clerum potestati Politicæ subicerent, Laicos autem omnes in libertatem non omnimodam quidem, sed Christianam restituerent. Sentiens vero Princeps tenebrarum, quantum damnum ex ista reformatione regnum suum passurum esset, mox post mortem Reformatorum dissidia maxima, quorum semina quedam jam viventibus istis Heroibus venerandis jecerat, inter utriusque partis affectas excitavit, eaque successu temporis ita auxit, ut Laicorum pluri

rimi jure suo conqueri potuerint, se jugem, quod antea collo eorum incumbabat, non abjecisse, sed mutasse, & loco jugi lignei ferrerum ipsis esse impositum. Loquimur id non solum illa præcipua scissio inter Theologos Protestantæ Saxonicos atque Helveticos, quæ postquam odium capitale unius partis adversus alteram excitaverat, diversas sectas nomine, confessione, & ritibus distinctas fecit; sed & tot infinita schismata, quæ hæcenus utramque partem iterum dilacerarunt, hoc abunde testantur. Horum originem & incrementa si consideres, omnia eo tanquam ad centrum reduci posse videntur, quod Clericorum nonnulli antiquum imperium in conscientias Laicorum sibi arrogare inceperint, eamque cupiditatem in non paucos discipulorum derivaverint. At hæc quidem intentio obtineri non poterat, nisi excitatis inimicitias inter Laicos ipsos; Ad has autem obtinendas & fovendas nil aptius visum fuit, quam si singulæ partes sibi solis genuinum & unicum habitum interpretaendi scripturam attribuerent, dissidentes tanquam pessimos mortalium traducerent, populo Christiano fidem mortuam & Christiana humilitate vacuum inculcarent, & omnibus modis impedirent, ne vita vere Christiana introduceretur. Quantas turbas hoc cacoethes hæcenus excitaverit vel in Lutherana Ecclesia, concipi magis, quam pro dignitate materiæ dici potest, cum profecto omnia damna, quæ bellis per seculum & ultra passi sumus, ex hac sentina malorum ferè unice propullulasse non difficulter ostendit possit; & in statu pacato seminaria Ecclesiæ & Rerumpublicarum, Academiæ idem in tantum corruerit, ut si per omnipotentiam divinam contingeret, ut Lutherus a mortuis resurgeret, easque videret, profecto magnam partem eorum, qui ad stabilendam istam infallibilitatem Theologiam & Philosophiam Scholasticam (Megalandro maxime, & jure quidem suo, exofas) in locum verbi divini collocarunt, & tamen sibi solis titulum genuinorum Lutheri asseclarum arrogant tanquam spurios & ne quidem Christianorum nomine dignos, divino Zelo sit ejecturus. Excitavit tamen Deus nostri miseris aliquot Theologos veros, & de corrigendo isto ingenti damno sollicitos qui non solum exemplo suo & doctrina Laicos & Clerum ad mansuetudinem & humilitatem antiquam revocare serio al-laborant, sed & scriptis aureis illos, quos doctrina & exemplum eorum erudire non poterat, ad vitam Christianam excitare non desinunt. Ut alios jam taceam, prostant publice & cum maximo gaudio, sed tranquillo

tranquillo & Christiano, leguntur scripta *Domini Speneri* huc respicientia fere omnia, præcipue vero ejusdem *pia desideria*, & non ita pridem typis impressa vere Theologica præfatio, de impedimentis *Studii Theologici*, quibus eo major applausus datur a desiderantibus redintegrationem sanctitatis Christianæ, quo majori conatu ringunt & ora distorquent Pseudo-Apostoli, sub indumentis ovium rapacitatem plusquam lupinam occultantes.

§. VIII. Caterum haud dubie confumeret parvum manipulum piorum ingens turba hypocritarum & impiorum, qui pietatem medium lucelli acquirendi esse & sibi & aliis persuadent, nisi inexhausta benignissimi Patris Clementia ineffabili sua sapientia consilia eorum subinde elideret, & sæpius ex statu Politico instrumenta eligeret reprimendi nequitiam stultorum, qui dictis & factis expriment, quod Deum non agnoscant. Ac singularis adeo providentiæ opus est, quod Gloriosissimæ memoriæ princeps JOANNES SIGISMUNDUS, Marchio Brandenburgensis & Elector, cum ad reformatam religionem se transtulisset, tali mente præditus, talibusque Ministris gavilus fuerit, qui ipsi non solum nullum odium adversus subditos Lutheranos suaderent, sed & optimum principem impellerent, ut Anno 1614. securitati communi edicto publico pie prospiceret, in quo seria voluntate corrigere intendit magnos status Ecclesiastici nævos. Pervenerant enim ministrorum verbi non pauci eo audaciæ, ut adversus Christianos Evangelicos in interpretatione Scripturæ ab ipsis dissentientes pro concionibus voces calumniosas & injuriis refertas adhiberent, majoremque Zelum adversus eos ostenderent, quam adversus seortatores, temulentos, usurarios, avaros aliosque impios, ac ulterius doctrinam de vita Christiana & fidei articulis utrique parti communibus seponerent, plurima ex scriptis humanis, paucissima ex verbo Dei proferrent, loco Theologicarum doctrinarum Philosophicæ inculcarent, & ad quemlibet locum quamlibet controversiam obtorto collo traherent, ut solum prurigini litigandi, calumniandi, atque disputandi posset satisfacere. Jussit itaque Princeps piissimus, ut in posterum verbum Dei ex fontibus Prophetarum & Apostolorum & inde derivatis rivulis librorum symbolicorum publice receptorum, sine mixtura glossarum ineptarum, a curiosis & arrogantibus Theologis, primatum in Ecclesia & brachium seculare affectantibus excogitatarum, populo annuntiarent,

nunciarent, & contrario autem ab omnibus calumniis, imprecationibus, & abominationibus abstinerent. Utinam vero optima hæc intentio & voluntas principalis effectum suum plene fuisset sortita! Etenim ut de Hydra Poëta fabulantur: multiceps hoc monstrum ea natura fuisse præditum, ut uno capite detruncato, plura renascerentur; ita cum vitiis, quæ in integra aliqua societate altas radices egerunt, compatum est, ut contra severitatem Principis majus incrementum sumere soleant. Quare totalis extirpatio hydræ hujus Herculi Brandeburgico, FRIDERICO WILHELMO, Magno, & Majoribus suis majori, a divina providentia reservata fuit, ut in quo admiranda sua opera pluribus modis ostendere voluit divina benignitas. Sive enim calamitates & angustias consideres, quibus initio imperii sui Brennicus ille Heros circumdabatur, easque cum potentia, gloria non vana, & ditionibus plurimis, quas successu temporis acquisivit, conferas, necesse est ut exclames: Dei hoc opus esse, humana consilia excedens. Sive propius attendas, subditos in tam vasto imperio genuino huic Patriæ Patri contigisse utrique Protestantium religioni addictos, non errabis, si arbitreris, forte hoc ideo factum esse, quod Deus voluerit per civilem conversationem saltem a Laicis & Politicis initium facere, iisque ansam præbere, veritatem certius penetrandi, cognoscendique, non distare adeo animos Lutheranorum & Reformatorum, quam sibi persuadent ii, qui conversatione ista destituti & calumniis Pseudo-Apostolorum seducti sunt. Plura dicerem fusius, nisi justis rationibus inductus, ea in alium locum differenda judicarem. Ergo id saltem duobus verbis liceat addere, magnum Providentiæ divinæ mysterium in eo situm esse, quod in hac mixtura subditorum, non subditis Reformatis Principem Lutheranum, sed Lutheranis Reformatum & quidem FRIDERICUM WILHELMUM donare voluerit. Ergo ut ad scopum redeam, postquam Potentissimus Elector deprehendisset, non attentis Avi sui memoratis jussibus, non desisse Cleri magnam partem ad populum increpationes istas & contumeliosa verba in dissentientes continuare, officio boni Principis functus, & regulas, quas Medici in curando morbo corporis humani observare solent, imitatus est. Siquidem primo, anno seculi hujus sexagesimo secundo in duorum edictorum eo tempore publicatorum uno, constitutionem JOANNIS SIGISMUNDI repetiit, in altero vero operam dedit, ut *fons omnis mali* ita obturaretur,

raretur, ne scaturigine sua provincias Electorales ulterius inficere posset. Deinde cum deprehenderet, malum hoc contra iussa sua audentius ire, sub prætextu, ac si Princeps Optimus palam quidem promotionem pacis & tranquillitatis communis præ se ferret, clanculum autem extirpationem religionis Lutheranae intenderet, novo edicto 1664. pesti huic ivit obviam: in quo ut evidentissime demonstraret, æquali affectu a se Lutheranos pariter atque Reformatos amari; ita voluntatem suam declaravit, quod, quemadmodum serio noller Reformatos a Lutheranis tanquam Calvinianos, Zwinglianos, hostes Majestatis, Sacramentarios, Sacramentorum contemtores, Manichæos, & ita potro traduci, iisque horrendas & impias consequentias, quas ipsi tamen constanter negarent, ac quasi longe alia credant, quam ore profiteantur, affingi; ita pariter ex altera parte Reformati erga Lutheranos a convitiis Ubiquitarum, Flacianorum, Marcionitarum, Pelagianorum, Eutychnianorum abstinere, iisque similes consequentias ex Matæologia Scholastica Aristotelica derivatas non imputare deberent, quodque pii viri singulari cognitione & pacis studio pollentes a neutra parte, ac si hypocritæ, Calixtini, Syncretistæ, & quid non? essent, debeant condemnari. Sensit Satanas, ultimo hoc edicto magnum præsidium destrui sibi, præprimis cum ab iis, qui justam suspicionem adversus seipso excitaverant, litteræ reversales postularentur, & pauci, sub larva constantiæ contumaciam suam tegere & ita Clementissimum Patrem rurpiter decipere cupientes, bona cum pace (at quid mitius fieri poterat?) dimitterentur, & alibi similes labris suis lactucas juberentur quærere. Hinc dici non potest, quæ stratagemata adhibuerit myriotechnites, ut piissimam intentionem Principis, de salute subditorum suorum maxime solliciti, frustraret, armis eam in rem potissimum chartaceis discipulorum suorum usus, & sophismatibus ex armamentario Pseudo Theologiæ Scholasticæ magna cum cura acquisitis. Sed obtinuit tamen causa justa, & per Dei gratiam jam quidem in ditionibus Electoralibus istud calumniandi cacoethes, si non plane extinctum, saltem ita sopitum est, ut apertis faucibus non clament amplius Hæretifices. quamvis adhuc per insidias aliquando hincant.

§. IX. Quod si institui ratio permitteret, omnes illas felicitates fusius ostendere, quæ ex observatione hujus Edicti in Rempublicam derivatæ sunt, integer tractatus vix sufficeret. At nunc quidem
sufficiat,

sufficiat, emolumenta quadam, quæ in nos Lutheranos inde redundarunt, non omnia quidem, sed magni momenti, breviter saltem, & quasi per indicem recensere. Siquidem, ut de Statu Ecclesiastico incipiam, cum antea verbum Dei pene seponeretur in suggestu, & loco ejus contentiones hominum rixosorum populo proponerentur, studium pietatis vero nunquam, vel rarissime, aut frigidissime inculcatur; jam a non paucis Theologia moralis & observatio vitæ sanctæ ex puris scripturarum fontibus, vivo quandoque exemplo accedente, majori cum successu docetur: in specie vero quod Academies concernit, sperandum est, magis operam duros esse in posterum docentes pariter atque discentes scrutationi scripturarum, quam systematibus militariis, seu polemicis antea receptis, quæ ipsa Biblia ex manibus studiosorum Theologiæ fere excusserant. Statui Politico facile cognosci potest, quantum utilitatis accesserit, si quis saltem meditetur, quantam dissidentiam inter Principem & subditos, diversæ religioni addictos, excitet persuasio mutua de alterius partis spontanea & prefracta malitia atque impietate, utpote quæ non potest non vinculum mutuum, sine quo Respublica intelligi nequit, si non plane rumpere, saltem enormiter laxare. Denique subditi ipsi ad se invicem quoad Statum Oeconomicum relati, non majori delectatione frui poterunt, quam cultura honestæ cum concivibus amicitia. At quomodo hanc colere possunt, si persuasi sint, concives alterius religionis esse magis contrarios & noxios, quam bestias venenatissimas. Hac vero persuasione sublata tanquam ex profundo somno evigilantes, quotidie nanciscuntur occasionem detestandi calumnias istas, quas a Mercenariis sibi antea imponi fuerant passi. Hic vero non possum non, quin obiter tangam vulgares ineptias, ut mitissime dicam, quamvis sint ineptiae malitiosæ: non frequentandam esse Lutheranis conversationem cum Reformatis, non visitandas conciones eorum, quia timendum sit venenum clandestine & ita periculosissime insiciens. Non dicam, si quis hæc talia in ditionibus Brandenburgicis serio proferre velit. eum graviter peccatorum adversus Edicta Electoralia modo recensita, quæ maxime prohibent, ne quis Reformatos calumnietur, quod aliter loquantur, aliter sentiant, utpote cum id venenum clandestinum non aliud sensum, quam calumniæ illius habere possit: dico saltem, cavillationem hanc maxime contumeliosam esse in ipsam Religionem Lutheranam.

Quid enim? annon religio nostra antidoto gaudet adversus venena quæcunque? Agyrtæ, si populo efficaciam medicamentorum commendare volunt, venena deglutunt impune. Et nos, qui religionem nostram salvificam esse profiteamur, timeremus, ne damnum patiatur religio nostra a veneno quocunque falsæ alicujus doctrinæ. Si Reformatorum conversatio, & conciones venenatæ essent, cur ipsimet non æque conversationes & conciones nostras, tanquam veneno isti adversas, fugiunt? Scimus enim æqualem esse antipathiam inter venenum & veneni medicamentum. Ergo valeant ejusmodi axiomata vanissima, & felicitas nostra etiam in eo sita est, quod per edictum Electorale sapius deprehenderimus apud Reformatos quoque in conversatione civili Viros piissimos & de damno Josephi maxime sollicitos, quodque in ipsorum concionibus subinde senserimus motus sancti spiritus, æque ut in concionibus piorum Lutheranorum. Cæterum perpendamus & ista: Si utriusque religionis Ministri jussa Electoris Potentissimi observant, & vitam Christianam ex verbo Dei inculcant, non est, cur Lutheranus horreat conciones Reformatorum, quia hac parte inter nos non est dissensus. Si utrobique doctrinæ, circa quas dissentimus, placide & absque calumniis proponantur, necesse est, ut vel ii saltem ex Lutheranis sibi meruant, qui in thesi sua, culpa vel docentium vel propria, non sufficienter sunt informati (quamvis & ejusmodi homines rarissime in schismata labi soleant, ut pote fide. quæ Carbonaria dici consuevit, contenti) vel, nisi aperte religionem nostram vilipendere velimus, ut æque speremus transitum Reformatorum ad nos, quam ut tantum transitum nostrorum ad illos metuamus. Quod si denique convicia & mendacia alterutra pars in alteram spargat, metuendum magis est, ut per prohibitionem ejusmodi transitus fiat ab una religione ad alteram, Nitimur in vetitum, secundum commune proverbium, & sigrur Lutheranus, cui commercium cum Reformatis tam serio a suis interdictur, ex curiositate aut etiam casu incidat in conversationem & hominias Reformatorum. ac ibi deprehendat & palpet calumniam istam, facile accidere potest, ut mendacium Lutherani in putet, quamvis erronee, Religioni Lutheranæ, atque sic relicta communione nostra ad alteram transeat. Sic videmus plerumque eos, qui religionem mutant, inter causas mutationis magis recensere impietatem Cleri (at pertinet

pertinet etiam ad impietatem calumnia & mendacium) quam ipsorum dogmatum.

§. X. Transeamus jam ad emendationem status Politici. Triplex genus hominum per totum terrarum orbem dispersum est. Maxima pars dignitatem humanam detruxit in conditionem bestiarum non ab- similem, & rationem jam per lapsum satis corruptam sic corrumpit ulterius, ut inter hominem & bestiam fere nulla præter figuram externam, in ipsis quidem, differentia deprehendi possit. Pauci homines sunt, qui humanæ dignitatis præ bestiis gnari, cultura rationali tranquillitatem humani generis, ut vere homines promovent. Paucissimi mortalium ultra communem sortem actiones suas ad Deum spiritus sui sancti gratia elevant, iisque desiderium suum perveniendi ad unionem cum Christo exprimunt. Uti vero ad hunc ultimum & summum felicitatis humanæ gradum non sine abnegatione sui & humilitate summa ac mansuetudine quis pervenire potest; ita etiam ratio cujuscumque hominis discit, eos, quos ex vita bestiali ad vitam homini & civi decentem revocare volumus, non posse fortius incitari, quam si ipsis proponatur, non nisi per virtuosam vitam ipsos conservationem sui & verum honorem, cujus utriusque insignis cupiditas toti humano generi in præsentis statu indita est, consequi ac procurare posse. Nam per desiderium gloriæ & honoris homo magnam partem a bestiis differt. & revera in gloria vita illorum est, qui medios inter homines bestiarum sunt. Exinde facile intelligi potest sensus multorum dictorum, qualia sunt; quod *vita & fama pari passu ambulent*, quod *propter famam conservandam vitæ periculum subire possimus*, non vero debeamus ad conservandam vitam famam perdere, quorum & spectat sententia Taciti *contempta fame contemni virtutes*: & Germanorum proverbium: *Guth verloren, Muth verloren, Ehre verloren, alles verloren*. Fallor? an non & ideo communiter punctum honoris, *le point d'honneur* in omnium ore sit, ut denoretur, omnes actiones humanas ad honorem tanquam ad centrum in circulo esse referendas. Quemadmodum autem Diabolus tanquam summus decipiens artifex sub schemate virtuoso & sancto se insinuare solet, ita & intuitu humilitatis Christianæ ac licitæ magnanimitatis se simiam Dei esse maximo opere ostendit, sub pallio virtutum harum vitia & rationi & Christianismo e diametro adversa regens. Maximi hypocritæ & ita

& ita simul maximi inimici vitæ Christianæ externis actionibus summam humilitatem mentiuntur: quos Ecclesiasticus tangit *cap. 19. Est qui nequiter humiliat se, & interiora ejus plena sunt dolo, & Salomon adjicit: Proverb. c. 26. Quando submiserit vocem suam, ne credideris ei, quoniam septem nequitiæ sunt in corde illius.* Superbissimi homines subinde honorum contemptum simulant, saltem ut rogentur, & a vulgo habeantur pro magnanimis. Tanta vero inter ambitionem & genuinam gloriæ cupiditatem differentia est, ut quemadmodum hæc ad excolendam virtutem maxime excitat, ita superbia fit scaturigo omnium vitiorum seu aberrationum a dictamine rectæ rationis. Sapientissime Pacatus in Panegyrico Theodosii de Tarquinio Superbo: *Denique illum ipsum Tarquinium execratione postrema hoc damnaverunt maledicto, & hominem libidine præcipitem, avaritia cæcum, immanem crudelitate, furore vecordem, vocaverunt superbum, putaverunt sufficere convitium.* Ergo nil magis noxium generi humano introduci potuit, quod quod punctum ambitionis *le point d'orgueil*, pene in universo terrarum orbe invaserit thronum puncti honoris, *du point d'honneur*. Veræ magnanimitatis verique honoris studium optime conjungitur cum mansuetudine, imo si sine mansuetudine sit, non est magnanimitas. At quæ magnanimitatem falso profitetur, ambitio, vindictæ cupiditate perpetuo flagrat, mansuetudinis hostis declaratus est, & vincula omnia non dicam Christianismi, sed naturæ, maximo impetu rumpit & conculcat. Veram gloriam comitantur forinsecus pax, infra quies; Ambitio continuo stipata est motibus animum lacerantibus, litigiis, rixis, duellis. Nihil magis a ratione absonum excogitari poterat, quam per duella conservare velle aut reparare famam; nihil magis hominem beftiis assimilat, quam dimicationes privatorum ob injurias seu veras seu imaginarias, & nihil magis tamen in animis hominum, non vulgarium, sed procerum, sed principum ipsorummet tam profundie radicatum est, ut hæcenus in Germania tot edicta, tot sanctiones severe illud malum extirpare frustra laboraverint.

§. XI. Sed non adeo mirandum est, cur hucusque Constitutiones multis vicibus iteratæ adversus Duella in Imperio Romano effectû profus omni destitutæ fuerint, si quis modo causas inquirat, quibus positis non potest non omne placitum Principis elidi. Hic

vero

vero deprehendet initio, inveteratam consuetudinem apud vulgus instar legis esse, eamque, etsi rem turpissimam stabiliverit, pro re sanctissima & inviolabili haberi, in tantum, ut omnibus viribus teneret abrogationem illius, tanquam juribus & privilegiis quasi suis ad-
 verfissimam, impedire. Et quid vulgus faciat, audeant cum talia eruditi & sapientes. Recordor hic *Wilhelmi Ripierii* Consiliarii Status apud Regem Gallia, qui anno 1666. Parisiis edidit, duobus tomis, literas & monumenta status sub regnis Francisci I. Henrici II. & Francisci II. (*les Lettres & Memoires d'Etat sous les Regnes des Francois I. Henri II. & Francois II.*) easque subinde scholiis & additionibus quibusdam adornavit. Legitur ibi inter alia *Tomo I. p. 304. seqq.* Apologia pro permissionibus duellorum a Francisco I. indultis, in qua Autor non quidem id intendit, ut licentiam duellorum omnium defenderet, sed, ut saltem in specie ostenderet, permissionem duellorum judicialium, legibus divinis non esse adversam. Quo tamen in negotio vir alias eruditus, & cujus meditationes in sequentibus subinde nostras faciemus, talia adducit maximam partem argumenta, quæ & aperte sophistica sunt, & eorum pleraque, si probarent duellorum judicialium licentiam, apta quoque essent ad probandam justitiam reliquorum duellorum extrajudicialium, quibus tamen nihil injustius esse modo asseruimus. Non pigebit potissima eorum, quæ dicto loco differit Ribierius, paucis excerptere. Postquam igitur præsupposuisset *p. 304.* Duella judicialia antiquissimis temporibus in Gallia recepta & fere Monarchia Gallicana coæva fuisse, itidemque eadem permisisse Ludovicum, qui sancti nomen adeptus fuerit, subjungit, *p. 307.* ex rationibus, ut ipse eas venditat, politicis; “quod subinde melius sit conservare, aut permittere consuetudinem antiquatam, etsi pravam & abusivi subjectam, quam eam mutare, eo quod mutatio causa sit aliorum malorum & rerum inconvenientium majus præjudicium facientium, quam quorum populus jam erat affluens. Quodoque omnis mutatio in republica sit periculosa, cum republica sit instar ædificii, in quo varæ partes sic inter se junctæ sunt, ut unam sine vacillatione alterius non possis subruere. Nec esse adeo exiguam audaciam, si quis consuetudinem sic inveteratam abrogare velit, quod illa quasi in alteram naturam abierit, & vim legis obtinuerit. Augustinum ipsum consulere Christianis

„ ut

"ut accommodarent se moribus regionum, in quibus degerent, ne vel
 "scandalum aliis præberent vel ab aliis reciperent. Loqui ipsum de
 "moribus communibus, & non de fide aut vitis, per quæ Deus offen-
 "datur: ingentem enim differentiam esse inter mores corruptos, id
 "est notorie a bonis improbatos & Magistratibus summis, & eos,
 "quibus autoritas publica principis pariter & judiciorum ac observan-
 "tia plurium seculorum accessit. Nam, dicente S. Thoma, exinde
 "inferri potest, quod in ratione fundati sint, quia alias non potuif-
 "sent tam diuturno tempore subsistere & senescere sub assensu sum-
 "marum potestatum & personarum virtute conspicuarum. Ex ea
 "ratione Philosophum quendam Stoicum, hoc est, maxime severum
 "dixisse: *recti locum tenere errorem, ubi publicus factus est &c.*
 "His non absumilia deprehendes p. 311. quamvis ea Autor aliunde
 "ex quodam de la Marche recenset. Duella judicialia esse necessi-
 "tatis licita, etsi per illa tentetur Deus, eademque repugnent
 "legi, quæ homicidium prohibet, & ut alteri ea faciamus,
 "quæ nobis ipsis fieri volumus, inculcat. Magis enim assentendum
 "esse approbationi communi tot imperiorum, regnorum & princi-
 "patuum Christianorum. Neque esse rem novam, ut tentetur De-
 "us ad probandam causam obscuram, & quæ testibus probari nequeat,
 "cum multi homines per probationes mediante ferro candente & aqua
 "servida adhibitas se purgaverint ab imputatis criminibus, & tamen
 "Deus probationibus ejusmodi quasi assurrexerit, &c. Non melius
 "iple Autor iterum procedit p. 319. ubi vult ad objectionem com-
 "munem respondere: *non facienda scilicet esse mala, ut inde eve-
 "niat bonum.* Sic enim rem expedit: Ingentem & essentialem dif-
 "ferentiam esse inter offensionem Dei, quæ intendat acquisitionem
 "commodi alicujus Spiritualis aut temporalis, & quæ intendat evita-
 "tionem offensionum majorum & peccatorum alias inevitabilium.
 "Ultimam hanc actionem permissam esse, & imo pro sapienti & pru-
 "denti haberi æque in Ethica ac Politica Christiana, non quod Chri-
 "stianismus approbet ullum peccatum in se, sed quod in concursu
 "duorum malorum, quorum alterutrum vitari nequit, minimum de-
 "beat eligi & pro bono reputari. Sine hoc enim axiomatico indubita-
 "bili & in quo conveniunt Theologi (Pontificii) non posse justificari
 "permissionem vitæ publicæ & liberrimæ meretricum in urbe Roma,
 "ubi tamen sedes Ecclesiæ sit, neque sententiam Cardinalis Toleti,
 "quod

"quod licitum sit dare argentum, ut procuretur electio boni Papæ,
 "si alias metuendum sit, ut eligeretur indignus & incapax; & alio in
 "loco approbare Toletum, quod quis optare possit mortem Hæresi-
 "archarum & aliorum corruptorum animæ, ut per eos probi non
 "amplius infici possint. Imo circa quæstionem ipsam, de qua con-
 "troversia sit, concludere & defendere Casuistas celeberrimos, quod
 "Principes possint quandoque & in certis casibus extraordinariis ob-
 "evitanda mala & scandala duella permittere. quæ tamen pure & sim-
 "pliciter considerata mala essent, cum actiones mutatis circumstantiis,
 "etiam naturam suam & qualitatem mutare soleant, & venena eva-
 "dant medicamenta & remedia salutaria, si applicentur ad curan-
 "dos morbos & sananda vulnera &c. Et p. 320. Regulas &
 "formalitates, quibus in iudicio locus sit, differre pro diversitate tem-
 "poris & regionis, sed Legem Legum, & Regulam Regularum esse,
 "ut quisque observet leges patrias, aut ubi domicilium fixit, isque
 "se submittat tamdiu, & obedientiam præster, quamdiu superiores
 "eas observari velint. Etenim nobis in iunctum & mandatum esse
 "expressis verbis, ut obediamus Principibus & Magistratibus, non
 "solum ob metum iræ, sed & propter conscientiam, quia ipsorum
 "potestas sit a Deo, in tantum, ut, qui ipsis resistat, resistat ordinationi Di-
 "vinæ, ejusque iram & condemnationem provocet Exinde inferri,
 "Duella tamdiu pro legitimis & quæ Deum non offendant haberi de-
 "bere, quamdiu Reges & ordinationes iudiciorum ea approbent,
 "quæ ea præcedente causæ cognitione & deliberatione permittant,
 "iisque etiam personæ Ecclesiasticæ secundum Edictum Philippi pul-
 "chri assistere debeant &c. Neque obstare huic sententiæ (ita pergit
 "p. 321.) contradictionem Paparum quorundam & aliarum perso-
 "narum piarum & eruditarum, quin & Conciliorum Nationalium &
 "Provincialium; quippe ad ista indubitato tenendum esse, opiniones
 "& decisiones Theologorum particularium aut etiam Synodorum
 "Provincialium & Nationalium, aut Paparum ipsorummet, quando
 "non pronunciant ex cathedra, non obligare conscientias, principa-
 "liter, quando opinio contraria nitatur autoritatibus similibus, nec
 "formaliter condemnata sit vel a Concilio Oecumenico vel a Papa
 "forma judiciali ahibita, ac observatis omnibus solemnitatibus de-
 "bitis &c. Accedere, quod etiam post Concilium Tridentinum
 "C (vide

“(vide p. 324.) Duellorum illorum licentiam prohibens, multi Doctores Ecclesiæ & celebres Casuistæ defendant Duella in quibusdam casibus esse licita. Post sententiam vero tot Theologorum optimæ notæ, puta Toletani, Navarri, Soti, Dianæ, Banesii, Sanchezii, Coninkii, nullum amplius restare dubium, quin regibus competat potestas & autoritas legitima permittendi duella. Nam vel sententiis eorum, qui claves conscientiarum nostrarum & scientias ad salutem necessarias possideant, quemcunque se debere submittere, quod illi sint melius instructi, melius illuminati, meliorque iudicio polleant, ac alii homines &c. Denique; (p. 123.) Duella olim consuetudine eadem approbante fuisse licita & sine offensione Dei, hodie vero post prohibitionem facta esse illicita. Idque clare & affirmative a S. Augustino in quæstione simili esse definitum, dicente; *quia tunc mos erat, peccatum non erat: nunc autem quia mos non est, peccatum est.* Et tamen noster Autor statim subjungit, actiones quasdam malas esse, quia sunt prohibitæ, alias ideo esse prohibitas, quia sunt malæ, atque ad hanc ultimam classem pertinere Duellum, ut quod in se malum & illicitum sit tanquam occasio proxima & voluntaria homicidii, &c.,. Nola plura excerpere, cum hæc sufficere possint in declarationem ejus observationis, ad quas ineptias possit seduci vir etiam eruditus, qui defensionem rei alicujus non ex amore veritatis, sed excessu affectus alicujus abreptus, suscepit; & quantis absurditatibus referta sit Theologia moralis Scholastica, (ex qua videlicet potissimum argumenta Nostri vides esse petita,) ut adeo errare vix possis, si tibi persuadeas, eam, quanta est, una cum Theologia Scholastica Systematica tanquam a capite ad calcem erroribus periculosissimis & præjudiciis refertas, ex Academicis Christianorum esse eliminandas. Non quidem refutabo prolixè ea, quæ hucusque excerpsti, cum ejusmodi nugæ recensere simul sit refutare, & tunc pene Sophismata contineantur iisdem, quod fuerunt lineæ. Illud saltem repeto: si inferrent eæ rationes quicquam pro justitia Duellorum judicialium, æque ex iis pariter defendi posse Duella extrajudicialia, præprimis quod ad argumentum de inveteratæ consuetudinis efficacia attinet. Nam æque inveterata consuetudo est in Germania, quod rixæ quotidiana Duellis finire fuerint solitæ. Et quid non flagitiū defendi posset ista ratione, ut quæ pro improba Italarum Venere

nere

nere, Hispanorum furacitate, crapula Nostratium & ita porro æque militat, ac pro licentia Duellorum.

§. XII. Sunt vero & aliæ rationes, propius ad Duella respicientes, quæ prohibuerunt, ut tot constitutiones & mandata hæcenus in imperio publicata effectu caruerint. Invasit illa libido dimicandi per Duella non Statum Ecclesiasticum aut Oeconomicum, sed Politicum. Igitur si istud malum funditus eradicari debet, frustra quis id perficiet abscissione furculorum. Aula est (sub Aula vero & hic militiam comprehendo) ex qua Duella irrepererunt in Acadamiis. Frustra igitur erunt omnia edicta, etsi vel centies repetita, quæ studiosis tantum Duella interdiciunt, permittunt aulicis. Mores aulicorum imitatur ex populo quivis, qui inter eos cives referri vult, qui præ aliis civitati & urbanitati student. Maxime vero studiosus, animal ex genio secum ferax & libertatem maximam in Republica affectans. Opinio quæ plerisque eorum insidet, quod ipsi sint materia, ex qua summi in republica officiales cudantur, singularia item privilegia, quibus studentes per tot secula gaudent, firmiter illis persuadent, ac si injuria ipsis fiat maxima, si ab exercitio quarundam actionum prohibeantur, quæ aulicis patent. Adde quod inter studiosos sine multi Aulicorum liberi, qui eo casu plerumque a poenae beneficio parentum eximuntur, qua inæqualitate semel inter personas, quorum status maxime æqualitate præditus est, introducta non potest non observantia legum ipsarum pedetentim labescere. Porro si Aulicos pariter & Studiosos respiciant leges. Duellorum usum abolentes, legislator operam dare debet, ne facile dispenset, aut poenam remittat iis, qui adversus legem peccarunt. Scio equidem, ad Regalia Principis pertinere partim potestatem dispensandi, partim jus aggregandi. Sed scio etiam, regulas Politicas velle, ut Princeps, si ullis aliis, certi his Majestatis juribus moderate utatur. Debent leges esse normæ universales subditorum in communi Reipublicæ utilitate fundatæ: Jam si dispensationes & exemptiones a legum obligatione nimis frequentet princeps, sui contemptum in animis subditorum excitabit, cum omnis dispensatio præsupponatur ex causa justa debere fieri. Et ergo necesse erit, ineptam esse regulam, quæ plurima admittit exempla exceptionum. Quod si vero populus arbitretur, sine justa causa a Principe dispensari, non poterit non hæc opinio in sub-

ditis provocare odium erga Principem, tanquam male suo fungentem officio. At utrumque horum simul contemptum legum operatur. Similis est ratio, si Princeps exempla iuris aggratiandi cumulet, quippe cum & hæc cumulatio apud subditos suspicionem generet, vel quod leges non sint tanti, quarum transgressio tot vicibus nullam poenam mereatur, vel quod princeps sine justa causa erga homines delictis æquales tantam observet inæqualitatem. Quinimo utrobique fere necesse est, subditos ad eam sententiam perduci, ac si Princeps legem ferendo jocari saltem voluerit, quo nihil magis perniciosum & ad contemptum & Principis & legum tanquam rerum maxime feriarum producendum aptum esse solet. Notari & huc transferri meretur discursus Cardinalis cujusdam Gallici, relatus a Ribierio. d. l. p. 326. Si le Roy de France, disoit il, veut tout de bon abolir les Duels dans son Royaume (*& lever il credito a questa bravura*) il n'a, qu'à parler en la Chambre & dans son Cabinet, comme il fait à son Parlement, & declarer hautement, que tels combats & coupe-gorges luy sont en horreur, & ceux, qui s'y plaisent, & en font exercice, tres odieux & en mepris. Qu'il n'estime pas tant les hommes par le coeur, qui leur est commun avec beaucoup de bestes brutes, que par l'esprit & la sagesse, qui leur sont communs avec les Anges. Il adjoustoit, qu'il ne suffisoit pas, que le Roy temoignast en paroles son indignation contre les Duellistes, qu'il y falloit joindre les effets, en les excluant des commandemens de guerre & des charges, & offices de sa Maison, leur faisant connoitre par leur propre experience, que la vraye vertu, qui met en estime les Gentils hommes aupres de leur Prince, consiste à faire de bonnes actions pour son service quand l'occasion s'en presente, & non pas en faire de mauvaises & contre ses deffenses. Et porro. p. 227. Les duels estans ainsi traittez de mespris & de l'indignation & disgrace du Roy, passeront bientost pour ridicules, & n'auront plus de cours & de credit entre les personnes de qualite; ils seront degradé de Noblesse. Mais si au lieu de tenir les Duellistes pour des extravagans & temeraires, mutiens & seditis; si le Roy eu au lieu de leur montrer un visage de souverain, qui doit & veut estre obey & reveré de ses sujets, les voyoit de bon oeil, & leur temoignoit en son Louvre estime & bienveillance; si sa Majeste souffroit, qu'en sa presence quelque indiscret parlast avantageusement de ceux, qui auront bien reussi en
tels

tels combats, ou au desavantage des refusans, imputant le refus à faute de courage, il ne faut point douter, que la Noblesse Françoise, qui naturellement est passionnée des bonnes graces de son Prince, & se pique de vaillance, & du point d'honneur par dessus toutes les nations du monde ne suivist plutot les propres mouvemens & inclinations de son Roy & l'air de sa cour, que de s'arrestes aux menaces & rigueurs de ses Edits, quelque peril, qu'il y eut d'en encourir les peines en Justice, & partant il est bien certain, que le plus facile, le plus court, & assure chemin en France pour parvenir à l'abolition des duels, c'est de les deshonnorer & diffamer. Ce qui depend de la personne meme de sa Majesté, sa vive parole & sa conduite ordinaire en la dispensation de ses graces & faveurs contribueront encore d'avantage à decréditer & aneantir ce pernicieus usage, que ne feront ses Edits, & les executions qui s'en feront tres rarement en justice.

§. XIII. *Ulterius non sufficit pro præsentī rerum statu, si quis Princeps Duella ex ditionibus suis abolere velit, ut omnibus eadem severe interdicit, & ut non facile dispenset, aut pœnam legibus determinatam remittat, necesse est insuper etiam, ut læsis de satisfactio- ne ob injuriam illatam exacte & prudenter prospiciat.* Grotius, ubi de causis belli justificis in libro II. tractat, inter alia ut demonstret propter illatam alapam aut etiam propter inferendam, lædentem periculo mortis non esse subjiendum, hunc in modum, ni fallor, philosophatur: Alapæ passionem non operari ignominiam, sed potius, si quis eam patienter ferat, honorem exinde ipsi esse proventurum. Consistere enim honorem in opinione de insigni alterius virtute. Jam cum & patientia virtus sit, & insignis patientia sit, alapam concoquere, necesse esse, apud alterum honorem erga me excitari, si opinionem de insigni mea patientia concipiat. Sed ad istam Grotii sententiam notavit, ut opinor, Zieglerus. Philosophiam istam non esse ad genium vitæ civilis aptam. Et ita quidem est: Patienter ferre injurias, non Philosophiæ, sed Christianismi opus est. At Christianus legibus humanis, qui ipsius affectus coerceant, non habet opus, & qui legibus indigent reprimentibus actionum exorbitantiam, a vero Christianismo adhuc procul absunt, etsi medios inter Christianos vivant, & sic sublimem istam sapientiam non ferant. Bene esset, si quisque in republica cum Seneca Contumelias

melius contemneret de vita beata cap. 26. Nullam mihi injuriam facitis, sicut ne Diis quidem hi, qui aras evertunt. Sic vestras hallucinationes fero, quemadmodum Jupiter optimus maximus ineptias Poetarum, (quod ultimum tamen cum venia poetarum dictum esto.) At cum plerique inter hodiernos Christianos affectibus suis abripiantur. & vindicta bonum sit, vita jucundius ipsa, necesse est, ut princeps, dum defectus hos emendare studet, quantum salva justitia fieri potest, Palato subditorum suorum civiliter ægrotantium se paulisper accomoder, & ut eo melius observantiam legum suarum obtineat, de satisfactione propter injurias acceptas læsis prospiciat. Prudenter iterum Ribierius d. l. p. 331. Tousjours le principal soin des Juges du point d'honneur doit estre, ce me semble, de renvoyer l'offencé pleinement satisfait, & notamment entre parens ou voisins, parceque se rencontrans souvent ensemble, la querelle se renouveleroit facilement. Car les hommes sont hommes, c'est à dire, fort sujets aux ressentiments & vengeances des injures, qu'ils ont receues, & sur tout les Gentils hommes portent impatiemment les moindres blessures & egratignures faites à leur honneur. De sorte, qu'ils rechercheroient plutost les occasions de rentamer la playe, que de demeurer honteusement sans satisfaction convenable à l'offence. Je dis cecy, parceque je scay d'original qu'aucuns d'eux se sont plaints du simple emprisonnement pour des injures atroces, qui meritoient à leur advis une peine plus severe; la prison n'est point ignominieuse aux hommes d'épée, qui sont jeunes, quand il ne s'agit que de quelque emportement de langue ou de main, & il est juste, que quiconque offense une personne de qualite dans l'honneur, soit puny au sien par quelque soumission & reconnoissance, qui marque la faute & indiscretion. Je ne scay pas même, si pour les coups de main & de baston ou canne il ne seroit point necessaire de renouveler l'ancienne Loy du talion, ou du moins, que l'offencé pust lever la main tenent aussi une canne ou baston, si l'autre en avoit usé, sans toutes fois, qu'il luy fust loisible d'en toucher, à peine d'estre traité de même à l'instant. Denique non solum operam dabit Princeps, ut lædentes, qui ipsius subditi sunt, ad satisfactionem læsis dandam adigat, sed & curabit, ut & subditis suis honor & existimatio illa sa maneat, si exteri injuria & contumelia eos afficiant, Est enim finis omnium

omnium Rerumpublicarum, ut quisque tam adversus externam, quam internam vim sit securus, & maxime quidem adversus externam, cum metus hujus violentiæ sit vera & unica causa constituendæ civitatis, (non natura humana, ut Peripatetici dicto Philosophi sui, quod *homo natura animal politicum*, abutentes, ineptiunt, unde & non magis apte respublicas in statu integritatis sibi per somnium finxerunt.) Cæterum ut Princeps eos, qui fama & honori aliorum insidiantur, & subditi ipsius sunt, in ordine retineat, fere in potestate ipsius situm est, ut subditis adversus injurias exterorum prospiciat, non semper ipsius arbitrio est relictum, præmissis si vicini Principes potentiores sint & justitiam Domino læsi denegent, aut facta subditorum suorum plane approbent. Suadet enim sapius utilitas Reipublicæ, ne ob injurias privatorum, etiam graviore, Princeps alteri bellum inferat. Quare facile patet, etiamsi Princeps aliquis imperii feverissime Duella interdicat, & subditos suos etiam contra mandata sua facientes acriter coerceat, non magnum tamen effectum de edicto suo eum sibi polliceri posse, si Principes alii habenas huic impotentis libidini laxent, & subditi adeo ejus quotidianis calumniis vicinorum nobilium exponantur, nisi Deus ei simul ejusmodi potentiam indulserit, ut non facile timere debeat, ut Principes vicini de contumelia subditis suis illata, justitiam ipsi adversus subditos proprios sint denegaturi.

§. XIV. Ergo simul mirari quis desinet, cur Potentissimus Elector noster FRIDERICUS III. Sapiens rem adeo desperatam de novo aggredi non desperaverit, & ante biennium, anno 1688. mense Aug. feverissimum edictum adversus Duella publicari curaverit, siquidem cuilibet, qui vel saltem obiter tenorem edicti hujus inspexerit, ad oculum statim patebit, omnes istas rationes, quas §§. duobus præcedentibus enumeravimus, ibidem maxima cura fuisse evitatas. Etenim initio hoc Edictum non solum studiosos in Academiis, sed omnes status Politici proceres respicit, per verba expressa Articali 4. *Keiner, er sey Hof, Civil- oder Kriegsbedienter, hoher oder niedrigen Standes, Adlich oder Unadel, Fremder, oder Einheimischer &c* Deinde plurima argumenta maxime seriæ voluntatis, & quod Princeps Optimus dispensationem nullam hic admittere velit, inibi continentur. Siquidem ei, qui alterum solum ad duellum provocaverit, perpetua degradatio ab officiis, quibus fungitur, una cum multa aut incarceratione

tione est injuncta. Quod si officio careat, dimidia parte omnium suorum reddituum per triennium privari & insuper triennali incarceratione aut si opibus destituatur, sexennali condemnatione in opus publicum puniri debet (artic. 5.) similique pœna provocatus, etsi solum literas provocatorias suscipiat, aut duellum cum provocante condicat, est afficiendus. (artic. 6.) Quod si duellum fuerit consummatum, utraque pars per processum summarissimum capirati pœna, nobilis quidem decollatione, alius suspensio, corpora defunctorum inhonesta sepultura infamari & bona eorum confiscari jubentur (art. 7.) Patrimi & qui partes secundas in Duello sustinent, item internuncii, æqualem pœnam metuendam habent; quin & ministris & famulis, quibus quis in provocandis aliis quandoque utitur, aut si illi Dominis suis scientes arma ad duellandum afferant, item macheropœi, qui gladios elocare solent, pœnam damnationis in opus publicum per biennium aut triennium expectabunt (art. 9.) imo ne quidem spectatores impunitatem sibi promittent, quippe degradatione officiorum & quartæ partis bonorum confiscatione coercendi. (art. 10.) Ut vero omnem spem dispensationis aut aggratiationis plane præcinderet Proceribus suis Dominus noster Clementissimus, significantissimis verbis & in Principe, si non majori, certe æquali effectu cum juramento gaudendus in ultimo articulo est usus: So geloben und versprechen wir hiermit, bey unserm Churfürstlichen wahren Wort, daß wir hierunter mit niemanden, wer der auch seyn möchte, um einigerley Ursachen willen, wie dieselbe ersinnet oder erdacht werden könnte, conniviren oder nachsehen, weniger die gesetzten Straffen erlassen, noch einigen Pardon oder Gnade diesfalls ertheilen wollen. Wir verbieten auch allen und jeden, wes Standes oder Würden die auch seyn möchten, daß sich niemand unterstehen soll, in dergleichen Fällen einige Intercession oder Vorbitte bey uns einzulegen, was auch für eine Sache, Gelegenheit oder Anlaß darzu geben könnte, als zum Exempel die glückliche Entbindung Unserer Gemahlin, die Geburth oder Heyrath eines Unserer Prinzen oder Prinzessinnen oder anders dergleichen, alles bey Vermeidung unserer indignation und Unnade. Et quamvis alias Principes non adeo severe animadvertere soleant in eos, qui lingua maledica leges ipsorum traducant, singularitas tamen rei, de qua hic agitur, poposcit, ut & iis
in fine

in fine pro diversitate circumstantiarum poena incarcerationis, multa, degradationis, & ita porro imponeretur, qui eo audaciae progressuri sint, ut adversus hanc constitutionem, aut eos, qui eidem debita obedientia se submissuri sunt, quicquam contumeliosi aut ironici proferre tentent. Similem animi severi declarationem in Rege suo laudat Ribierus d. l. p. 237. Le Roy s'est obligé en foy & parole de Roy. & par ferment solennel à Dieu de maintenir son Edit contres les Duellistes avec une fermeté inflexible, & n'exempter aucun d'eux des peines y contenues par quelque cause & consideration que ce soit, generale ou particuliere. Loquuntur autem exempla non una & illustria quidem, quam cordi sit ista salutaris clausula Electori Potentissimo, quæ cum in vulgus nota sint, non opus est, ut pluribus eorum hic injiciatur mentio.

§. XV. Tertio in Articulo 11. ipse Sapientissimus Legislator observationem, quam §. 13. dedimus, diserte inculcat, non posse videlicet Edictum hoc salutare ad executionem perducere, nisi læsis satisfactio debita procuretur. Unde præcepit, ut omnes injuriæ, sive verbis, sive indecenti corporis figura factæ fuerint, vel deprecatione, vel palinodia, vel degradatione, aut multa, aut incarceratione, relegatione &c. puniri debeant. Minæ, manu aut baculo factæ incarceratione annua lui jubentur, adjuncta publica deprecatione & multa. Injuriis realibus & alapis, ac reliquis, quæ manu infliguntur, siquidem ad eas quis ab altero calore rixæ provocatus sit, poena triennis incarcerationis, sin minus, per quadriennium, dictatur, & ita quidem, ut ante incarcerationem lædens in præsentia personarum honoratarum, læso ad recipiendas similes injurias se offerat, atque declaret, se maxime irrationabiliter & bestiali more ad verbera progressum fuisse &c. Quod si alteri verbera scutica aut baculo fuerint data, non multum ab similibus processibus observari mandatur, nisi quod ille, qui præmeditato animo alterum, omnia alia suspicantem, baculo invaserit, siquidem id in conspectu eju factum fuerit, quidecimali, sin a parte postica, vicenniali incarceratione jubeatur poenam dare. Ultimo promittit etiam & cavet Potentissimus Princeps noster subditis adversus injurias exterorum articulo 6. in fine verbis: Im Fall auch der Provocant sich nicht in Unsern Landen befindet, noch Unser sondern einer andern Herrschaft unterthan wäre, alsdenn wollen Wir so fort auf des Provocati unterthänigste notification. Uns seiner aufs ernstlichste und nachdrücklichste annehmen, und

und es durch Unfere requisitoria und intercessionalia dahin beför-
 dern, damit dem Provocato gebührende satisfaction verschaffet werde.
 Et quamvis disertis verbis similia non promiserit Pater Patriæ, si quis
 ab extraneo injuriis & contumelia fuerit affectus, non tamen nisi male
 sanus dubitare potest, quin, Qui tanta cura prospexit suis, qui sal-
 tem ab extraneo provocati sunt, & ita, ut ordinarie contingit, ipsimet
 non sine culpa omni esse solent, Idem etiam multo magis plane inno-
 centibus & graviter læsis satisfactionem omni modo sit procuraturus.
 Et qui non suis opem ferret Princeps Dei vicem in his terris gerens,
 cum ea potentia & voluntate a Divino Numine sit beatus, ut externis,
 potentia majorum injuste oppressis asylum tutissimum præbeat atque
 refugium.

§. XVI. Ergo o nos iterum felices, quos securos esse jubet de
 salute nostra Edictum hoc salutare. O felices ditiones Potentissimi
 Principis nostri præ ditionibus aliorum Principum, quæ subinde ho-
 micidiis per duella inquinantur; homicidiis inquam, quæ tanta abomi-
 natione persequitur Divinum Numen, ut, cum intuitu reliquorum deli-
 ctorum justam pœnarum impositionem cuilibet Principi ex utilitate
 singularum Rerumpublicarum determinandam reliquerit; huic soli
 ipsum, per legem Noacho, humani generis restauratori, publicatam,
 & sic universon genus humanum obligantem pœnam sanguinis impo-
 fuerit. At felices vel maxime Academias Brandenburgicas, cum non
 frequentia magis, quam iis in locis duellorum & homicidiorum exem-
 pla alias soleant occurrere, non amplius in nostris metuenda. Felicem
 statum universon Politicum, qui hoc demum modo paulatim mansue-
 tudini, hoc est, virtuti ad Christianismum proxime accedenti affuevit,
 & propius hoc pacto a Regno Dei abesse incipit. Ridendi adeo erunt
 quam maxime, quibus non est ad palatum constituto hæc sapientissi-
 ma, quod detrimentum aliquod inde accedere Academiis vel potius
 marsupii propriis putent, eo, quod evidentia teste studiosorum nu-
 merus post hoc Edictum hinc inde fuerit imminutus. Ignorant pro-
 fecto affectata ignorantia, salubriorum medicamentorum omnium eam
 esse naturam, ut res corpori noxias expellant, & qui adeo Edictum
 hoc rixatores & carcinomata Academiarum quoque non expelleret.
 Utinam vero tota respublica per severissimas leges alias simili modo
 ab omnibus truncis, & qui fruges consumere nati sunt, ac improbis
 purgari

purgari posset. Multitudo civium societates non reddit beatas, sed virtus. Nec potest non magnum incrementum juventutis studiosæ expectari ab Academiis ita hac parte restitutis in integrum; præprimis si alia extra Electoratum Academia non simili modo a malo isto invertato liberentur. Sed absit tamen, ut utilitatem nostram præferentes utilitati communi Imperii istud optemus. Quin potius speramus fore, ut & aliis in locis Principes ac Status imperii imitari incipiant saluberrimum exemplum Salomonis nostri, & frivolam ministri status de impossibilitate hujus rei, aut damnis inde in rempublicam redundantibus abjiciant opinionem. Altiores radices egerat hoc malum in Gallia, quam apud nos, quippe cum ibidem res in talem furorem abierat, ut & partes secundæ, quæ curare debebant, ut ipsæ partes principales eo facilius conciliarentur, ipsæmet se invicem aggredierentur, & ita sapissime contingeret, ut sanguine proximi, amici singulares, sine ulla odii aut iræ causa manus contererent, & magis bellæ, quam bestia ipsæ, se mutuo necarent. Et tamen vix severo Edicto interdixerat duella Rex Gallia, cum statim testante Ribierio *d. l. p. 329.* potissima pars nobilitatis Gallia animos emendaret suos & justis Regis mandatis voluntatem & actiones suas submitteret. Idem memorat *p. 331.* erronee a quibusdam defensum fuisse: postulare rationem status, ut duella indulgerentur, & ut hostem sibi quisque paret, dum bella quiescunt, ne videlicet nobilitas Gallica, si ardorem nativum & inquietum animum erga pares vertere nequeat, eodem damnum inferre intendat superioribus. Sed recte subjicit: Seditiones & bella civilia nullo tempore magis floruisse, quam illo, ubi Duella erant permissa, quippe cum ista permissio non reddat homines pacificos, sed maxime temerarios, & turbis patriæ se ingerendi promptissimos. Monomachia pariunt lites inter totas familias, ex his factionibus oriuntur ex factionibus subito bellum civile tota regna & provincias invadere solet. Non multum ab simile a priori est illud falsum, fortitudini bellicæ obesse duellorum abrogationem, quippe effeminatos reddi animos civium, nisi assuefiant in pace bellis privatis. Hic equidem non urgebo, quod iterum regerit Ribierius *p. 332.* Lanistas ac Palæstritas ad bellum esse ineptissimos, cum non sint adfueti igni & sono tormentorum. On les à veu, air, n'estans pas aguerris & accoustumez au feu & au bruit des Ca-

nons & mousquets, trembler dans les tranchées, baïsser la teste, & se prosterner en terre par frayeur des mousquetades, qui passoient neantmoins bien haut par dessus leurs testes & ne leur pouvoient nuire. Si en leur presence on agitoit quelques propositions & questions de guerre, ils en parloient si impertinemment, qu'ils se rendoient ridicules. Ils ne scavoient non plus que de simples bourgeois nouvellement arméz, & enrolléz en la milice, comme il faut assieger ou defendre une place, la fortifier tant au dedans qu'au dehors, former des escadrons de Cavalerie & des bataillons d' Infanterie, les faire marcher en ordre, bien camper & poster selon la diversité des temps & des lieux & avoir connoissance des ruses de guerre, soit pour s'en servir ou pour s'en garentir. Quamvis enim hæc a veritate non aberrent, attamen illud adhuc magis hoc loco considerationem mereri videtur, quod fortitudo bellica non tam consistat in defensione corporis adversus periculum mortis, quam in patientia sustinentia caloris, frigoris, famis, sitis, vigiliarum, laborum maximorum, aliorumque infinitorum incommodorum, quæ Duellantes & rixatores Aademicæ, utpote otio & pigritia toti infecti, omnium minime perferre queunt. Confirmat dicta validissime articulus I. Edicti Electoralis, verbis: Die Erfahrung hat es gewiesen, daß diejenige, so dergleichen unzulässige Händel anstiften, und nicht ruhen können, biß sie ihren Nächsten, ja wohl die allerbesten Freunde, aus vergalletem und böshafthen Gemüthe collidiren und zusammen heßen, keines genereuten und aufrichtigen Gemüths seyn, sondern weilien sie sich gemeiniglich nur auf Fressen, Sauffen, Spielen und ein liederliches Leben begeben, und incapable seyn dem Vaterlande einige erspriessliche Dienste zu erweisen, als suchen sie nur andern ihre oft saur erworbene Ehre und guten Namen abzuschneiden, und sie in allerhand Unglück und Schaden, ja wohl gar um Leib und Seele zu bringen.

TANTUM.

COROL-

COROLLARIA.

Princeps Christianus circa nullum delictorum Levitici XVIII. prohibitorum dispensare potest. Dissentit Dn. Calixtus de hæresi & schismate p. 138. & in addendis circa finem subjectis.

2. Collegia Pietatis hætenus in nonnullis Germaniæ locis frequentata, si intra terminos hucusque receptos maneat, nec Ecclesiæ, nec Magistratui jure suspecta esse poterunt. Dissentit Id. ibid. p. 204.

3. Hypocritæ ex præscripto Salvatoris ex fructibus, non doctrinæ, sed operum, cognosci possunt & detent.

Christian Thomasens,

Jcti und Chur-Brandenburgischen Rathes,

Erläuterung und Vertheidigung

Meiner Lehre,

Über die Frage,

Ob denen Lutheranern von ihren Lehrern mit gutem Gewissen könne untersaget werden, mit den Reformirten keine Gemeinschaft zu halten, noch ihre Predigten zu besuchen.

Geneigter und ungeneigter Leser!

Ich habe am verwichenen 23. Augusti in einer öffentlich alhier zu Halle gehaltenen Disputation die Glückseligkeit der Chur-Brandenburgischen Unterthanen wegen des durch die Churfürstl. Edicta verbesserten Lehr- und Wehr-Standes vorgestellt. Ich habe auch besagte Disputation in die fünf ganzer Tage zuvor öffentlich austheilen lassen, damit, wenn jemand darwider was vorzubringen hätte, derselbige sich nicht beschweren könnte, daß er ditzfalls übereilet worden. So ist auch Stadtkündig, das ich mich nicht gescheuet, denen, die diewegem

mit mir zu conferiren sich an den determinirten Opponenten-Ort gemeldet, und biß sie die Reihe getroffen, erwartet, über die mir vorgelegten Zweifel deutliche und bescheidentliche, auch, so viel mir wissend, gründliche Antwort ertheilet. Gleichwie nun hiernächst meine ganze Disputation, die vor den öffentlichen Augen der Welt lieget, zeigen wird, daß ich hierbey nichts anders intendiret, als den Nutzen des ganzen Landes zu demonstriren, den dasselbe theils dadurch erhalten, daß durch die ernstlichen Edicta Churfürst Friedrich Wilhelms, höchstglorwürdigsten Andenkens, das Schmähen und Lästern der Clerisey auf denen Canseln vermittelst Göttlicher Gnade gehemmet worden; theils ihme dadurch erwachsen, daß durch das scharffe poenal mandat unsers izigen Durchlauchtigsten und Großmächtigsten Landes-Vaters dem ärgerlichen und unvernünftigen Duelliren gesteuert worden: also hätte ich mich nicht versehen, daß jemand dieses mein unterthänigstes und untadelhafftes Vorhaben touchiren sollen, vielweniger, daß man mich durch Schmähen und Lästern auf denen Canseln zu refutiren solte vornehmen, sondern ich hätte dafür gehalten, daß, wenn sich jemand öffentlich mir seine Meinung unter Augen zu sagen scheuen würde, derselbige zum wenigsten, ich wil nicht sagen so Christlich, sondern so vernünftig und bescheiden hätte seyn sollen, mich bey dem gemeinen Volck auf keinerley Wege zu verunglimpfen. Ich habe aber dem ungeachtet erfahren müssen, daß man zum Theil mich mit offenbahren Schmähungen, die in dem Churfürstl. Edict ausdrücklich verbothen sind, als einen Syncretistischen Schwärmer und Geschmeiß angeeiffert, theils aber durch zwar heimlichere, aber auch desto gefährlichere Manier dasselbe zu widerlegen sich unterfangen. Was jenes betrifft, erinnert mich so wohl die Person und das Leben und Wandel des Lästereys, als auch mein eigenes Christenthum, ihm nicht gleiches mit gleichen zu vergelten, oder ihm nach der Weise, dessen sein Herz voll ist, zu antworten, sondern rechne solches unter die unversehnen Fälle, über welche kein vernünftiger Mann eyffert. Was aber dieses anlanget, reizet mich die Liebe zur Wahrheit so wohl auch meine Pflicht, allen weit aussehenden inconvenientien, die daraus entstehen möchten, vorzubeugen, dieserwegen nicht so wohl eine ausführliche

Dedu.

Deduction als kurze Erklärung und Vertheidigung meiner Meinung zu ediren.

§. 2 Die Sache aber beruhet darauf. Ich habe in besagter Disputation im 9. §. unter andern auch die Frage berührt; Ob man denen Lutheranern mit guten Gewissen verbieten könne, daß sie mit denen Reformirten nicht fleißig conversiren, und daß sie ihre Predigten nicht besuchen sollten, weil zu befahren sey, daß sie durch ein heimliches Gift möchten insiciret werden? Worauf ich zur Antwort gegeben, daß, wenn jemand dergleichen Dinge in den Brandenb. Lande mit Ernst vorbringen wolte, würde er sehr schwerlich wider die Churfürstl. Edicta anstoßen, als welche äußerst verböthen, daß man die Reformirten nicht lästern solte, daß sie anders redeten, als sie es meineten; massen dann die angeführte Ursache von dem heimlichen Gift keine andere Auslegung als diese Beschuldigung haben könnte; Allein ich habe dieses beyseits gesetzt, und hauptsächlich urgiret, daß diese Schmähung unserer Lutherischen Religion selbst grossen Schimpff anthue, weil wir uns versichern, daß unsere Religion wieder alles geistliche Gift uns allbereit heilsamlich versehe. Die Aerzte, wenn sie dem Volck die Krafft und Tugend ihrer Medicamenten recommendiren wollen, verschlucken ohne Schaden den stärcksten Gift, und wir, die wir bekennen, daß wir die seligmachende Religion haben, sollten uns befürchten, daß unsere Religion von dem Gift einiger falschen Lehre solte Schaden leiden? Wenn die Conversation mit den Reformirten und ihre Predigten vergiftet wären, was wäre denn wohl Ursache, daß sie nicht ja so wohl unsere Conversation und Predigten als demselben Gift zuwieder meideten, weil doch eine gleiche Antipathie zwischen dem Gift und der Arzeneu zu seyn pfeget. Derowegen, habe ich hinzu gesetzt, wollen wir solche eitele Einbildung fahren lassen, und bestehet unsere Glückseligkeit auch darinnen, daß wir vermöge des Churf. Edicts auch unter denen Reformirten in Bürgerlicher Conversation fromme und gottselige Männer, die sich um den Schaden Josephs äußerst bekümmert, öfters angetroffen, und das wir dann und wann in ihren Predigten die Regungen des Heil. Geistes ja so wohl, als in denen Predigten frommer Lutheraner empfunden. Aber wir wollen auch dieses erwegen. Wenn die Kirchendiener von beyder-

beyderseits Religionen die Churfl. Befehle in acht nehmen, und ein Christlich Leben aus Gottes Wort einschärfen, so darff kein Lutheraner die Predigten der Reformirten scheuen, weil wir in diesem Stück nicht untereinander uneinig seyn. Wenn aber beyderseits die Lehren, über welchen wir uneinig sind, bescheiden und ohne Lästerung vortragen, so werden sich entweder nur diejenigen von denen Lutheranern zu befahren haben, die in ihrer Thesi entweder durch ihrer Lehrer oder ihre eigene Schuld nicht gnugsam informiret sind (wiewol auch solche Leute, als die gemeinlich den Röhler-Glauben haben, gar selten Kezereyen zu machen pflegen) oder, wenn wir nicht ganz offenbar unsere Religion niederschlagen und geringschätzig achten wollen, müssen wir ja so wohl uns vermuthen, daß die Reformirten zu uns übergehen möchten, als daß wir nur den Umtritt der Unserigen zu ihnen solten befahren. Endlich, wenn eine von beyden Theilen mit Schmach und Lästerungen die andere belegen solte, würde man sich vielmehr befahren müssen, daß wegen dergleichen Verboths die Umtritte von einer Religion zur andern sich nur immer mehr häuffen würden, weil wir nach dem gemeinen Sprichwort allezeit nach verbotenen Dingen streben. Und wenn dannhero ein Lutheraner, dem von denen Seinigen so ernsthaft unterfaget wird, sich vor den Reformirten zu hüten, entweder aus curiosität oder auch zufälliger Weise in die Conversation und Predigten der Reformirten, käme, und daselbst ganz handgreiflich und augenscheinlich obbesagte Schmähungen erkennete, so würde es leicht geschehen können, daß er die Lügen eines Lutheraners, ob gleich unrechtmäßiger Weise der Lutherischen Religion zurechnete, und also unsere Gemeine verliesse und zu der andern übergienge. Zumahl, da es die tägliche Erfahrung erweist, daß diejenigen, die die Religion ändern, mehrentheils unter die Ursachen der Veränderung mehr die Gottlosigkeit der Clerisey (wohin auch Lästerung und Lügen gehören,) als der Lehren selbst, anzugeben pflegen.

S. 3. Dieses sind meine Sätze, die ich in besagter Disputation zu vertheidigen bereitet gewesen. Aus welchen ein Unparthenischer ganz offenbar siehet, daß nicht die Frage sey: Ob die Lutheraner reformirte Predigten besuchen sollen und müssen?

sen? oder ob dieses zu thun ohne Unterscheid einem jeden Lutheraner zu rathen sey? sondern: ob man solches zu thun ohne Unterscheid einem jeden Lutheraner verbieten könnte? Und wie ich dannhero niemals gesagt habe, daß Lutheraner, die in ihrem Bekänntniß noch nicht gegründet, einige andere Lehrer hören sollten, weil dieses offenbahrlieh wider die gemeinen fundamenta in allen Religionen, Lehren und Wissenschaften lieffe. Also hätte mein Herr Gegner wohl die Mühe erspahren können, wider mich zu predigen, weil er, wie ich vernehme, selbstn bald Anfangs unter den ungegründeten und wohlgegründeten Lutheranern distinguiert, wiewohl mit dieser seiner gemachten distinction sein General-Schluß nicht wohl zusammen hängt, in welchem er seine Zuhörer ohne Unterscheid obtestiret, andere Lehrer nicht zu besuchen. Denn ich wil ja nicht hoffen, daß er die Lutherische Gemeine allhier durchgehends in ihrem Glauben ungegründet zu seyn halten wolle, zumahln auch dieses weder zu unserer Lehrer Lobe viel dienen möchte.

§. 4. Was die Sache selbst betrifft, so habe ich zu accipiren, daß mein Herr Gegner, so viel ich vernommen, nichts vorzubringen gewußt, dadurch er meine angeführte Ursachen sich zu widerlegen getrauet, auffser, daß er wieder das von mir angeführte Gleichniß des Arzts erinnert, daß es unförmlich seyn würde, wenn einer Gift nehmen wolte, der sich mit keiner Arzeneey versehen hätte, welches doch besage des vorigen paragraphi mir ganz nicht zuwider ist. Ingleichen, daß ein solcher Arzt, der die Krafft seiner Arzeneeyen zu beweisen Gift verschlucket, Gott versuche. Aber hierauf antworte ich: 1. Stehet dieses noch dahin, wenn nur der Arzt versichert ist, daß der Mercuridat gut ist, weil es ja so natürlich ist, daß tüchtiger Mercuridat dem Gift Widerstand thut, als es natürlich ist, daß das Wasser das Feuer auslöschet. 2. Wird mein Herr Gegner oder soll es doch zum wenigsten wissen, was für ein überaus grosser Unterscheid sey, zwischen einem argument, das man in Erweisung seines Satzes brauchet, und zwischen einem andern, da man ad hominem wider seinen Gegner disputiret.

E

Jeder.

Jederman siehet, daß zu dieser letzten Classe gehöre, was ich disfalls in meiner Disputation von dem Giffte verschlucken gesetzt. Bey dieser Bewandniß aber ist es dem Herrn Gegner nicht zugelassen, mein Argument über die Gränzen, die ich ihm gesetzt, zu extendiren. Nun frage ich aber daselbst nicht, ob ein Giffte-Schlucker recht thue, sondern nur, ob er es ohne Schaden thue?

§. 5. Dannenhero will ich auch nur noch mit kurzen auf das Argument meines Herrn Adversarii, das er mir leicht in der öffentlichen Disputation zugebracht, antworten. Selbiges soll folgendes gewesen seyn:

Was mit denen Geböthen Christi und seiner Apostel, ingleichen mit der Praxi der ersten Kirche übereinstimmt, daß ist einem treuen Lehrer und Prediger noch heute zugelassen.

Der Major mag jeko hinlauffen, wiewohl in dem andern membro bey der praxi primæ ecclesiæ noch viel zu erinnern wäre.

Nun aber hat Christus und seine Apostel geböthen, daß man falsche Propheten und Ketzer, diejenigen, die verdüffert sind, meiden, sie nicht grüssen, und nicht mit ihnen essen solte. Es ist Johannes, als er den Cerinthum in der Badstube angetroffen, aus derselben gewichen. Ein anderer hat einen Ketzer, der ihn fragte, ob er ihn nicht kennete, herzhafft zur Antwort gegeben, ich kenne dich wohl, denn du bist der erstgebohrne Sohn des Teuffels. Und Eusebius hat diese That sehr gelobet &c.

Mit dem Minore will ich auch meine Zeit nicht verderben, wiewohl bey diesem letzten facto aus dem Eusebio auch noch nicht alles so klahr ist, als der Herr Gegner meinet. Aber wie wird nun wohl die Conclusion werden? Ordentlicher Weise kan sie nicht anders werden als folgende:

Ergo können treue Lehrer und Prediger auch geböthen, daß man falsche Propheten und Ketzer, diejenigen,
die

die verdüstert sind, meiden, sie nicht grüssen, und nicht mit ihnen essen soll, daß man nicht mit ihnen baden soll, daß man sie vor Kinder des Teuffels halten soll, u. s. w.

Aber was gehet diese conclusion die proponirte Frage an? welche dahin gehet, ob treue Lehrer und Prediger ihre Zuhörer vor der conversation oder Predigten der Reformirten warnen sollen. Sprichst du: mein lieber Freund, eben dieses meine ich, und meine conclusion heist also:

Ergo können treue Lehrer und Prediger ihre Zuhörer warnen, daß sie mit denen Reformirten nicht essen, sie nicht grüssen, und sie meiden sollen. &c.

So antworte ich: Mein werther Gönner, auf diesen Schlag kriegt der Syllogismus quatuor terminos, und stößet wider die Schul-principia an. Oder es bleibt dir nichts übrig dich zu retten, als daß du sprichst: Die Reformirten gehören unter die Classe, von welchen propositio minor und die beyden Exempla aus der Kirchen-Historia reden. Alleine es ist mir bange für dich; Denn auf diese Weise fällest du allzu unvorsichtig in die Grube, die vielleicht für einen andern gegraben war. Mein Vorhaben ist nicht dein peinlicher Ankläger zu seyn. Ja wenn du mit dieser consequenz auch nur exercitii gratia n loco disputationis publico gekommen wärest, würde ich dir keine andere Antwort gegeben haben, als diejenige, die ich allbereit weitläufftig in meiner Erörterung über die Frage von der Ehe Fürstlich Lutherischer und Reformirter Personen Cap. 1. §. 7. seq. und §. 12. ausgeführt; dasselbst wirst du deine zwar gemeine, aber augenscheinliche Sophisterey weitläufftig beantwortet finden.

§. 6. Ich hoffe nicht, daß mein Herr Gegner sich im geringsten über mich werde zu beschweren haben, daß ich ihn unglimpflich oder unbescheiden tractiret. Gleichwie er sich die Freyheit genommen meine thesin, die lateinisch gesetzt worden, in teutscher Sprache und zwar gegen das gesamte Volk, seiner Meinung nach zu refutiren; so wird er mir auch verhoffentlich die Freyheit gönnen, daß ich meine Beantwortung in teutscher Sprache ebenmäßig

öffentlich vorgestellt. Hierbey ermahne ich ihn, und alle, die etwan künftig dergleichen zu thun Vorhabens wären, daß sie meinetwegen oder wider mich das Volck nicht rege machen wolten. Und damit sie erkennen, daß ich aufrichtig und redlich es mit ihnen und mit der ihnen anvertrauten Heerde meine, so thue ich hiermit folgende Erklärung: Daß ich bereit sey, wenn sie es begehren, und von Sr. Churfürstl. Durchl. erhalten, wegen aller und jeder in meiner Disputation enthaltenen Lehren noch 8. Tage öffentlich Lateinisch oder Teutsch (daß es die gesamte Bürgerschaft fein verstehen könne) in Nahmen Gottes mit ihnen zu conferiren, und auf ihre objectiones zu respondiren. Auf denen Cankeln, da niemand widersprechen darf, ist es keine Kunst, sich unnütz zu machen. Aber auf diese Weise wird es sich zeigen, auf wen eigentlich unter uns zu appliciren sey, was Sirach im 5. Cap. sagt: Verstehest du die Sache, so unterrichte deinen Nächsten, wo nicht, so halt dein Maul zu.

Gegeben in Halle, den 20. Aug. 1690.

THE.

THESES

DE

CONSTANTIA ET INCONSTANTIA.

SUMMARIA.

Constantiæ & Inconstantiae homonymia. th. I. II. Sapientia & virtus non sunt a se invicem separandæ. th. III. Constantia individuus Comes sapientiæ. th. IV. Inconstantia stultitiæ th. V. non adeo ipsa sapientiæ aut stultitiæ, nec etiam virtus aut vitium peculiare. th. VI. Illustrata per digressionem definitio Futuræ Ulpianæ. th. VII. Notæ Constantiæ & Inconstantiae. Idem velle & nolle. th. VIII. Comparatio Constantiæ & Inconstantiae cum motu lineæ rectæ & curvæ &c. th. IX. Constantiæ & Inconstantiae definitio. th. X. Inconstantiae exempla. Const. summa exempla non dantur. th. XI. Tres classes sapientiæ non consumm. Primæ descriptio. th. XII. Constantiæ hujus classes ejusque differentia a Constantia sapientiæ consummatæ. th. XIII. Exempla: Socrates, Epictetus, Seneca, Papinianus. th. XIV. Secunda classis. th. XV. Exemplum in Salomone. th. XVI. Classis tertia, th. XVII. Constantia eandem concomitans, quomodo ab inconstantia differat. th. XVIII. Constantia hæc infima quidem, non tamen non contemnenda in plerisque exemplis eorum, qui constantes appellantur, querenda. th. XIX. Differentia exacta constantiæ hujus infimæ ab inconstantia. Utraque mutabilis est, sed illa in melius, hæc in pejus. th. XX. Pertinacia ad inconstantiam pertinet. th. XXI. Huic opposita penitentia seu conversio ad constantiam. th. XXII. Exemplum perinacitæ in Pisonæ. th. XXIII. Ad penitentiam lacrymæ nihil faciunt. th. XXIV. Transitus ad diluenda argumenta de præstantia inconstantiae. th. XXV. Cogitatio. th. XXVI. Sciendi cupiditas. th. XXVII. Libertas voluntatis pro adstruenda inconstantia nihil faciunt. th. XXVIII. XXIX. Sola sapientis constantia libertas est. th. XXX. Amor rationalis nil nisi constantiam spirat. th. XXXI. quam non percipiunt homines amore illo destituti. th. XXXII.

XXXII. Seneca loca de vera amicitia. th. XXXIII. Fœmine æque constantiæ capaces ac viri. th. XXXIV. XXXV. Loca Senecæ contra fœminas. th. XXXVI. XXXVII. Ad quæ ex ipso Seneca respondetur, th. XXXVIII. Fœmine non ita Pedantismo laborant, nec Scepticæ Philosophiæ sunt deditæ. th. XXXIX. Scepticus pro constante haberi nequit. th. XL. Amor fœminarum rationalis qualis sit? An Stoicorum sapiens fœminas amet? th. XLI. An in amore quis citra præjudicium constantiæ mutare possit? th. XLII. Mutatio religionis quatenus inconstantes faciat. th. XLIII.

Thef. I.

Constantia & Inconstantia vel dicitur de omnibus creaturis & rebus præter hominem in sensu Politico vel Rhetorico, v. g. quando sermo est de motibus cœlestibus, de varietate temporum anni &c. vel prædicatur de homine.

Th. II. Et tum vel sumitur pro patientia & impatientia in perferendis adversitatibus, quo pertinent libri Senecæ & Lipsii de constantia sapientis: vel pro attributo sapientiæ seu virtutis, & stultitiæ seu vitii, qui significatus est hujus loci.

Th. III. Dixi; Sapientiæ seu virtutis, & stultitiæ seu vitii, quamvis sciam hoc non placere sapientibus quibusdam nostris, qui doctum & bonum virum separant, & inepta anxietate verentur, ne tempora incidant, quæ nobis suppeditura sint viros satis quidem pios sed non satis doctos. Mihi placet illud Philosophi nescio cujus apud Senecam *Ep. 9. p. m. 565. Antiqua sapientia nihil aliud quam facienda & vitanda præcepit, & tunc longe meliores erant viri, postquam docti prodierunt, boni desunt. Simplex enim illa & aperta virtus in obscuram & solertem scientiam versa est, docemurque disputare non vivere.* Non refragabor tamen, si inter sapientiam & virtutem illam velis quærere differentiam, quod sapientia tradat præcepta de felicitate humana, virtus illa exequatur. Sufficiat mihi, non nisi sapientem virtuosum esse, & non nisi virtuosum sapientem.

Th. IV.

Th. IV. Igitur Constantia est individuus Comes sapientiae, ejusque attributum seu criterium, per quod cognoscitur. Facit ad rem, quod Seneca dicit: Epistola 20. *Quid est sapientia? Semper idem velle atque idem nolle.* Et alibi: Epistola 35. *Profecte & ante omnia hoc cura, ut CONSTES tibi. Quoties experiri voles, an aliquid actum sit, observa, an eadem velis hodie que heri. Mutatio voluntatis indicat, animum natam aliubi atque aliubi apparere, prout tulit ventus. Non vagatur quod est fixum & fundatum.* Et iterum Epistola 120. *Ex quo virtutem intelleximus? Ostendit illam nobis ordo ejus & decor & constantia, & omnium inter se actionum concordia, & magnitudo super omnia efferens sese.*

Th. V. Inconstantia vero est attributum stultitiae. Idem Seneca Epistola 20. *Stultis nunquam velle aut nolle decretum est, variatur quotidie judicium & in contrarium vertitur.* Et rursus Epist. 120. *Quidam alternis Vatinius, alternis Catones sunt, & modo parum illis severus est Curius, parum pauper Fabricius, parum frugi & contentus vili Tubero, modo Sicinum divitiis, Apicium cænis, Mæcenatem deliciis provocant. Maximum indicium male mentis fluctuatio, & inter simulationem virtutum amoreque vitiorum assidua jactatio. Nemo non quotidie & consilium mutat & votum: modo uxorem vult habere, modo amicam, modo regnare vult, modo id agit, ne quis sit officiosior servus. Modo dilatat se usque ad invidiam, modo subsidit & contrahitur infra humilitatem vere jacentium. Nunc pecuniam spargit, nunc rapit. Sic maxime coarguitur animus imprudens. Alius prodit atque alius, & (quo turpius nihil judico) impar sibi est. Magnam rem puto, unum hominem agere. Præter sapientem autem nemo unum agit, ceteri multiformes sumus.*

Th. VI. Ergo Constantia non est ipsa virtus aut sapientia, sed qualitas sapientiae & virtuti adhærens, per quam sapientia & virtus cognoscuntur. Idem & de Inconstantia intuitu stultitiae & vitii dicendum. Eo in locis adductis tendit etiam Seneca noster, nisi quod in illorum primo Sapientiam per Constantiam videatur describere. Sed notum est, quod Philosophus hic non semper secundum subtilitates Metaphysicas examinandus sit, cum sæpius stylo Rhetorico magis quam Philosophico utatur. Adhæret vero Constantia & Inconstantia virtuti & vitio

& vitio in genere, adeoque errares, si Constantiam ut virtutem aliquam singularem, quæ Inconstantiam pro vitio opposito agnosceret, velles considerare.

Th. VII. Poterit ex dictis, ut arbitror, aliquo modo illustrari definitio Ulpianea Justitiæ, quod sit *constans & perpetua voluntas* jus suum cuique tribuendi. Uti enim ista definitio Stoicorum porticum sapit, ita & omnium optime poterit ex Philosophia Stoica exponi. Hæc vero cum ab antiquis Glossatoribus jure suo fuerit ignorata, ab hodiernis vero Jure-Consultis, nubem Philosophiæ Aristotelicæ pro Junone amplectentibus, sine Jure contempta, ita non miratur diligens fortiorum præceptorum scrutator ineptas Glossæ expositiones, & ex regulis Logicæ Peripateticæ anxie conquistatas hodiernorum objectiones & miserrimas earundem solutiones. Stoici fuerunt JCI, ex quibus Pandectæ sunt collectæ. Horum tradita ex libris Aristotelis velle explicare magis absolum est, quam si quis libros Theologorum Protestantium ex scriptis Pontificiorum exponere vellet. Confer *omnino Edmund. Merill. lib. 1. observ. Juris cap. 8. usque ad 28. Gassp. Sciop. Elem. Philos. Stoic. Moral. c. 147. p. m. 132* Voluntatis vocem ab ineptiis vulgaribus eleganter vindicavit Illustris Huberus *digress. Justin. lib. 1. cap. 7.* Utinam & in reliquis non tanta cura ex lacunis Aristotelicorum definitionem hanc justitiæ illustrare instituisset. Nam quæ *integrò cap. 8. & 9.* de absurdissima quæstione: Utrum definiatur justitia universalis an particularis? fusius & subtiliter disserit, sponte sua cadunt, cum Stoici quatuor virtutes, quæ Cardinales dicuntur, solum agnoverint, relinquentes Aristotelicæ Philosophiæ catalogum undecim virtutum & exinde propullulantem justitiæ divisionem in universalem & particularem. Similiter quæ dicto *capite 7. §. 2. & 3.* de differentia inter voluntatem constantem & perpetuam ex Aristotele & Plutarcho disserit, satis quidem acuta sunt, sed vereor, ut sint ad mentem Ulpiani. Mihi videtur, qui in definitione virtutum Aristotelica *mediocritatis* usus est, ut generis locum obtineat, & in singularum virtutum definitionibus repetatur, eundem fuisse Stoicorum stylo usum in definiendis virtutibus, *voluntatis constantis & perpetuæ*, non ita tamen ut *perpetuum* aliud quid a *constante* dicat, sed potius ut Constantiam illam exponat & clarius exprimat. Sane Cicero, cum de virtute in genere disserit, modo eam nihil aliud esse ait,

ait, quam *in se perfectam & ad summum per ductam naturam*, Lib. 1. de LL. c. 8: modo duobus verbis, *perfectam rationem*, Ibid. cap. 16. modo *constantem & perpetuam* rationem vitæ, eique uno verbo *inconstantiam* vitii opponit. Ibid. cap. 17. Alibi vero idem Cicero (*apud Gassend. comment. in lib. X. Laertii Tom. II. f. m. 163.*) *Perseverantiam* definit, quod sit in ratione bene considerata *stabilis & perpetua* permanſio.

Th. VIII. Non vero ſufficit ad cognitionem Constantiæ & Inconstantiæ, ſi ſciamus eas eſſe criteria virtutis & vitii, ſi non cognoverimus antea, quænam ſint notæ illorum criteriorum. Quisque enim eſt, qui ſibi non perſuadeat, ſe constantem eſſe? Neque enim idem velle & idem nolle character Constantiæ fatiſ perſpicuus eſt. IDEM variis modis dicitur. Prout hoc IDEM intelligas modo idem velle & idem nolle cauſa amicitæ, modo cauſa omniſ diſſidii erit. Et quomodo voluntas idem velle poteſt, quæ & libertatem habet idem volendi & nolendi, & hoc vel illud volendi, & quæ ad ultimum vitæ terminum mutabilis eſt? Tentabimus, ut rem obſcuram illuſtremus non abstractionibus Metaphyſicis, re ipſa obſcurioribus, ſed ſimilibus Phyſicis, incurrentibus in ſenſum. Præcipuis cum nihil de anima intellectus hominiſ poſſit concipere, quam per ſimilitudinem rerum corporarum.

Th. IX. Illud ergo nimis crude dictum eſſet, ſi quis dicere ſuſtineret: omnem motum eſſe ſymbolum Inconstantia, cum omniſ actio animæ noſtræ concipiatur per motum aliquem & ita etiam Constantia motus vel motui ſimiliſ ſit. Propius ad rem accederet. ſi quis Constantiam cum quiete, (h. e. non ceſſatione omniſ motus, ſed motu tardiore,) Inconstantiam cum motu ſtrictè dicto compararet, quia videlicet Constantia eſt character virtutis & eam inſequentiſ animæ quietiſ ſeu tranquillitatiſ. Sed quoniam ille motus, qui in quiete omniſ eſt, ipſe non ab omniſ perſpicue concipi poteſt, non evitaremus obſcuritatem, ſi per hanc rem obſcuram Constantiæ doctrinam illuſtrare intenderemus. Igitur forte ſic commodiſſime dicemus: Constantiam eſſe ſimilem motui puncti continuo in linea recta ad aliud punctum: Inconstantiam contra conveniſſe cum motu puncti vago, modo dextorſum modo ſiniſtrorſum, modo per lineam rectam, modo per curvitateſ, quærentiſ quaſi perpetuo punctum, in quo quieſcat & nun-

quam invenientis. Quæ de Inconstantia diximus, aliquatenus lucem accipiunt ex locis Senecæ *supra th. 4. & 5.* De Constantia idem eleganter *Epist. 20.* postquam sapientiam definivisset, quod sit semper idem velle & idem nolle, statim subjungit: *Licet illam exceptiunculam non adjicias, ut rectum sit quod velis. Non potest cuiquam semper idem placere, nisi rectum.*

Th. X. Erit ergo Constantia semper velle rectum, & nolle quod pravum est. Et Inconstantia adeo erit fluctuare continuo inter rectum & pravum. Cum autem rectum nihil sit aliud, ut alibi ostendimus, quam vita pacifica & benevola cum aliis hominibus, seu unò verbo amor rationalis, sua sponte sequitur: *Constantiam esse perpetuam voluntatem* amandi genus humanum, Inconstantiam vero fluctuationem continuam inter amorem & odium, aut etiam in ipso odio, ut in quo nulla tranquillitas seu quies existit.

Th. XI. Res clarior fiet exemplis, Inconstantia exempla ne desidera. Inconstantia stultitia character est, at stultorum plena sunt omnia. *Nesciunt homines,* ait noster *d. Epist. 20. quid velint, nisi illo momento, quo volunt. In totum nulli velle aut nolle decretum est. Variatur quotidie judicium & in contrarium vertitur, ac PLERISQVE agitur vita per lusum.* Exemplum igitur sapientis & constantis cupis? Subsiste paulisper. Habet enim Constantia suos gradus. Id quod summum in Constantia est, magis intellectu percipitur, quam sensibus ostendi potest, uti linea recta. Quas enim visui exhibemus lineas, omnes curvitatibus aliquibus deformatae sunt, etsi visus has curvaturas absque microscopiis non possit percipere. Sic culter maxime acutus, si vitrum adhibeas, in extremitate acuminis ferræ fabrili non videbitur absimilis. Ut vero deficiente exemplari vero lineæ rectæ, ista linea, in qua curvitas nulla oculo sibi relicto apparet, pro recta aestimatur; sic & pro sapiente habendus est, in quo sensibilis Inconstantia non appareat. Orta hinc fuit Stoicis divisio sapientis in sapientem primæ classis & secundæ. *Scis,* ait noster *Epistola 42. quem nunc virum bonum dicam? hujus secundæ notæ. Nam ille alter (primæ classis) fortasse tanquam Phoenix semel anno quingentesimo nascitur.* Primæ notæ sapiens Consummatus, Doctus, Adeptus; secundæ classis, Procedens seu
Pro-

Proficiens, Studiosus & Affectator sapientiae dicebatur. *Vide Lips. Manuduct. ad Philosoph. Stoic. Lib. 2.*

Th. XII. Hujus igitur studiosi sapientiae, hujus Constantiae exempla demus. Sed iterum gradum sistere jubet Seneca, quia inter ipsos quoque proficientes sunt magna discrimina. Tres eorum classes ipse exhibet. *Primi sunt, ait Epistola 75. qui sapientiam nondum habent, sed jam in vicinia ejus constituerunt, tamen etiam quod prope est, extra est. Qui sint hi quæris? Qui, omnes jam affectus (toleramus, si more Stoicorum per affectus motiones animi, rectam rationem supprimentes intelligas) ac vitia posuerunt: quæ erant complectenda didicerunt, sed illis adhuc inexperita fiducia est, bonum suum nondum in usu habent. Jam tamen in illa que fugerunt, recidere non possunt. Jam ibi sunt, ubi non est retro lapsus. Sed hoc illis de se nondum liquet, & quod in quadam epistola scripseris me memini, scire se nesciunt. Jam contingit illis bono suo frui nondum considerare.* De hac classe intellige Senecam, dum ibi Epist. 72. differit: *Adhuc est genus tertium eorum qui sapientiae alludunt, quam non quidem attigerunt, in conspectu tamen &, ut ita dicam, sub ictu habent. Hi non concutiuntur, ne desuunt quidem, nondum in sicco, jam in portu sunt. Et Epistola 71. Alius in tantum profecit, ut possit cum fortuna conferre vultum.*

Th. XIII. Ostendunt autem istæ descriptiones, omnino hunc sapientem inter Constantes esse referendum. Cæterum tamen est aliqua Constantiae hujus a Constantia sapientis consuetudini differentia, quam Seneca videtur innuere Epistola 35. *Non vagatur, quod est fixum & fundatum. Istud sapienti perfecte contingit, aliquatenus & proficienti profectoque. Quid ergo interest? Hic commovetur quidem, non tamen transit, sed suo loco natat. Ille nec commovetur quidem.* Vis aliam comparisonem? Sapiens movetur per lineam rectam in spatio angustissimo. Proficiens hinc movetur quidem per lineam rectam, sed in spatio laxiori, quod tamen utroque latere munitum est, ut evagari non possit.

Th. XIV. Jam exempla sapientum hujus primæ classis conquiremus. Socratem intueri, Epictetum, Senecam Papinianum. Ad ultimum vitæ terminum constantissimi in sapientia fuerant, vitæque

sua & doctrina ð quot & quantos viros, qui se Christianos esse falso gloriantur, antecelluerunt. De Epicteto & Papiniano nullus fere scrupulus residet. Socratem Platonis & Xenophontis scripta tanquam in speculo exhibent. At Atheismi accusatus publice imo & condemnatus fuit. Ita est, sed accidit hoc fere omnibus sanioribus Philosophis, ut a Sophistis & Sacerdotibus Hypocritis, quorum intererat circulos ineptiarum & idolotriæ crassissimæ per Philosophiam istam non turbari, pro Atheis fuerunt publice traduci. Deiode nec hoc novum, quod falsas criminationes injustæ sequantur sententiæ. Innocentiam Socratis satis ostenderunt scriptores modo citati. Similiratione ab obtrectatoribus calumnias perpeffus est Seneca, quibus ex parte videtur ipse respondere in libro de vita beata. Adversus Dionis gravissimas quidem avaritiæ, adulterii, Sodomix, homicidii, conjurationis, sed & falsissimas inculpationes post Lipsium erudite eum defendit Franciscus Mothæus Vayerius de *virtute Paganorum Tom. 5. op. p. m. 251. adde Sciopp. Element. Philos. Stoic. Moral. p. m. 164.*

Th. XV. Secundum genus (sapientum proficientium) est eorum (ita pergit Seneca d. *Epist. 75.*) qui & maxima animi mala & affectus deposuerunt, sed ita, ut non sit illis securitatis suæ certa possessio, passunt enim in eadem relabi. Ad hos refero, quæ dicit *Epistola 71. Et in ipsis sapientiam sectantibus magna discrimina fateamur necesse est. Alius jam in tantum profecit, ut contra fortunam audeat atollere oculos, sed non pertinaciter. Cedunt enim nimio splendore præstricci. Imperfecta necesse est latent, & modo prodant, modo sublabentur aut succidant.* Horum Constantia mutabilis est similisque motui per lineam rectam in spatio angustiore non bene ad latera munito, ita ut corpus motum possit evagari. Sunt tamen adhuc magis inter constantes & sapientes referendi: quia rara sunt horum exempla, qui ad istum gradum sapientiæ pervenerunt, & in vitia relapsi sunt.

Th. XVI. Et quidem ex historia profana exemplum jam non succurrit. In sacris vero Salomon ad hanc classẽm videtur commode referri posse. Res ipsa & lapsus ejus in summam stultitiam id satis loquitur, Et quamvis dicatur sapientissimus inter omnes homines, tamen id vel non de sapientia in genere, sed in specie de sapientia

entia, quam petit, prudentia nempe judiciaria, vel de sapientia, qua tenus in speculationibus consistit, & virtuti contradistinguitur, est intelligendum. Difficilior quaestio est, quomodo fieri poterit, ut sapientia naturalis Senecæ & Socratis majori Constantia fuerit prædita, quam sapientia, quam Deus ipse per modum præternaturalem Salomoni concessit? Quam quidem, cum hujus loci non sit, definire nolumus, ac temere aliquid pronuntiare, optantes potius eruditorum ea de re sententiam audire. Quod si tamen quis conjecturas nostras scire cupiat, non deerimus in ipsa ventilatione mentem nostram aperire.

Th. XVII. Restat classis tertia. De iis ita Seneca d. *Epist. 75. Tertium illud genus extra multa & magna vitia est, sed non extra omnia: effugit avaritiam, sed iram adhuc sentit. Jam non sollicitatur libidine, sed habet etiamnum ambitionem. Jam non concupiscit, sed adhuc timet, & ipso metu ad quedam satis firmus est, quibusdam cedit; mortem contemnit, dolorem reformidat.* De hujus classis Constantia puto eum loqui *Epistola 72. Habet aliquis bonam voluntatem, habet profectum, sed cui multum desit a summo? Hic deprimitur alterius, & extollitur, ac modo in cælum allevatur, modo defertur ad terram. Imperitis; ac rudibus nullus præcipitationis finis est: in Epicureum illud chaos decidunt inane sine termino.*

Th. XVIII. Misera hæc aliquatenus & infimi generis Constantia est, ab Inconstantia non multum differens, differens tamen. De hac classe concedo, quæ Seneca de omnibus Proficientibus asserit d. *Epist. 75. Qui proficit, in numero quidem stultorum est, magno tamen intervallo ab illis diducitur.* In numero stultorum est, quatenus nondum inter sapientes referri meretur, sed in transitu saltem. *Fiat via, ait Epist. 37. & hanc tibi viam dabit Philosophia. Ad hanc te confer, si vis salvus esse, si securus, si beatus: denique si vis esse, quod est maximum, liber.* Hoc contingere aliter non potest. Humilis res est stultitia, abjecta, sordida, servilis, multis affectibus & sevimis subjecta. Hos tam graves dominos, interdum alterius imperantes, interdum pariter, dimittit a te sapientia, quæ sola libertas est. Una ad hanc fert via, & quidem recta, non aberrabis, vade certo gradu. Sed magno tamen intervallo a stultis diducitur, quatenus a via stultitiæ jam ad viam illam

illam unicam sapientiæ tendit. Huc pertinet, quod noster dicit *Epistola 71. in fine: Magna pars est profectus, velle proficere.* Similis videtur hæc Contentia motui per lineam rectam in spatio amplo, ubi d utrumque latus sunt multæ viæ evagandi.

TæXIX. Etsi vero hæc Constantia sit infima, & non adeo difficulter in stultitiam prona, tamen cum dixerimus, rariora esse priorum duarum classium exempla, sua sponte sequitur, pleraque Constantiæ exempla huc pertinere. Neque contemni adeo debet transitus iste, cum sine eo ab Inconstantia liberari non possimus, neque ad superiores gradus pervenire. Commendat eam noster *d. Epist. 75. Bene nobiscum agetur, si in hunc admittimur numerum. Magna felicitate nature, magnaque & assidua intentione studii secundus occupatur gradus, sed nec hic quidem condemnendus est color tertius. Cogita quantum circa te videas malorum. Adspice quam nullum sit nefas sine exemplo, quantum quotidie nequitia proficiat, quantum publice privatimque peccetur, intelliges, satis nos consequi, si inter possimos non sumus, Ego vero inquis, spero, me posse & amplioris ordinis fieri Optaverim hoc nobis magis, quam promiserim. Præoccupati sumus, ad virtutem contendimus inter vitia districti. Pudet dicere: Honeſta colimus, quantum vocat.*

Th XX. Id autem ex dictis facile intelligi potest, quod, quia quæ in exemplis deprehenditur Constantia, infimi gradus est, & facile in Inconstantiam mutabilis; hæc consideratio Sophistis occasionem præbere possit, Constantiam & Inconstantiam invicem miscendi, & vitium sub larva virtutis occultandi, virtutem vero, ac si vitium esset, calumniandi. Præprimis cum Constantia hæc Inconstantia sit proxima & intuitu Constantiæ primæ classis pro Inconstantia non immerito haberi possit. Quare opus erit, ut vel maxime hujus Constantiæ cum Inconstantia convenientias & differentias exacte pensitemus. Sapientia, quæ summum gradum aut summo proximiorum obtinet, non est mutabilis, sed movetur quasi in centro. At sapientia illa tertii gradus hoc cum stultitia commune habet, quod mutetur utraque. Igitur & Inconstantia & Constantia sapientiam illam comitans mutationi sunt obnoxia, verum cum hac differentia. Inconstantia est mutatio in deterius, Constantia mutatio in melius. Inconstantia

stantia vagatur in cupiditatibus voluptatum, honoris, divitiarum, Constantia hæc motu inæquali & aliquatenus in latera paululum excurrente tandit ad amorem rationalem. Inconstantia hominem extra se rapit, & affectibus magis magisque obnoxim reddit, Constantia hominem introrsum vertit & affectuum suppressionem operatur. Posses adeo differentias istas non incommode alio simili a motu desumpto illustrare. Inconstantia est similis motui inordinato a centro ad peripheriam indefinitam, qui quo magis a centro abit, eo majus vagandi spatium offertur corpori moto, & eo minus punctum, in quo quiescat, quousque hic motus continuatur, deprehendit. Constantia autem vulgaris est similis motui non adeo bene ordinatio a peripheria definita ad centrum, qui quo magis a peripheria abit, eo minus vagandi spatium deprehendit, & eo propior est centro quietis.

Th. XXI. Cæterum uti meditatio præcedens nos juvat, ne Constantiam ob mutationem cum Inconstantia confundamus, ita addenda est & alia, ne constantem & perpetuam voluntatem perseverandi in vitio vel affectu hominem extra se rapiente, Constantiam esse arbitremur. *Pertinacia* hæc est, non Constantia, etsi videas hominem constanter idem velle & nolle, imo, quod magis videtur paradoxum, hæc ipsa pertinacia inconstantia est, est sædissima species Inconstantia, dum in ipsissima miseria & stultitia constantiam affectat, stultitiam adeo & Inconstantiam non sentiens. Vocabula te non turbent, rem ipsam respice. Non abit Inconstantia in Constantiam, etsi quis constante voluntate gaudeat appetendi quod lubet. Nam hoc idem est ac si diceres constantissimam Inconstantiam. Similiter pertinacia ad classem Inconstantia referri meretur, etsi nullam hic subesse putes mutationem. Non adest utique mutatio, sed in melius: in deterius mutatur, quicumque motum affectuum, in prava rapiendum, non cohibet. Neque enim quietus est affectus, sed tempore crescit. At ubi mutationem in deterius agnoscis, ibi Inconstantia est.

Th. XXII. Opponitur isti pertinacia *penitentia*. Ergo uti pertinacia stultorum, ita penitentia sapientum est. Iterum Seneca de Ira lib. 1. cap. ult. p. m. 24. *Etiamsi ingeritur oculis veritas, amat (ira) & tuetur errorem, coargui non vult & in male ceptis honestior illi pertinacia videtur, quam penitentia; & alibi, citante Mothæo Vayerio Tom. 12. op. p. m. 291. Hoc est enim sapientia in naturam*

naturam converti, & eo restitui, unde publicus error expulerat. Neque tamen pœnitentia ipsa sapientia vel Constantia est, sed conversio ad Constantiam, & initium mutationis in melius. Hac mutatione omnes habemus opus, cum ob præjudicia amoris irrationalis aut præcipitantia a juventute a centro (de quo th. 20 locuti sumus) aberrare in spatio illo vago cœperimus omnes, decepti inani atque fallâ quiete, quam quærimus. Quod si igitur meliora cognoverimus, necesse est, ut retrovertamur. At hoc fit per pœnitentiam. Qui meliora videt & tamen motu, quo cœperat, ire pergit, *perinaciam* alit, quæ a ratione parum abest.

Th. XXIII. Exhibet illustre pertinaciæ hujus exemplum Seneca d. l. i. de Ira cap. ult. Cn. Piso, ait *fuit memoria nostra vir a multis vitiis integer, sed pravus & cui placebat pro Constantia rigor.* (Rigorem hic dicit noster, quem in loco thes. præcedente descripto vocaverat *perinaciam*.) *Is cum iratus duci jussisset eum, qui ex comæatu sine commilitone redierat, quasi interfecisset, quem non exhibebat, roganti tempus aliquod ad conquirendum, non dedit. Sic damnatus extra vallum ductus est, & jam cervicem porrigebat, cum subito apparuit ille commilito, qui occisus videbatur. Tunc centurio supplicio præpositus condere gladium speculatore jubet: damnatum ad Pisonem reducit, redditurus Pisoni innocentiam, nam militem fortuna reddiderat. Ingenti concursu deducuntur, complexi alter alterum cum magno gaudio castrorum, commilitones. Conscendit tribunal furens Piso, ac jubet duci utrumque, & eum militem, qui non occiderat, & eum, qui non perierat. Quid hoc indignius? quia unus innocens apparuerat, duo peribant. Piso adjecit & tertium. Nam ipsum Centurionem qui damnatum reduxerat, duci jussit. Constituti sunt in eodem illo loco perituri tres ob unius innocentiam. O quam solers est iracundia ad fingendas causas furoris! Te, inquit, duci jubeo, quia damnatus es: te, quia causa damnationis commilitoni fuisti: te, quia jussus occidere, Imperatori non paruisi. Excogitavit quemadmodum tria crimina faceret, quia nullum invenerat.*

Th. XXIV. Illud obiter quidem, sed non frustra notes, ad pœnitentiam (quatenus ea ad Philosophiam pertinet) nil amplius requiri

quiri, quam seriam conversionem a malo ad bonum. Ut seria sit, necesse est præcedat agnitio miseræ, quæ vitia comitatur. Hoc vero nauseam eorum ut operetur conveniens est. Quod superest, ad pœnitentiam non pertinet. Non fletus, non lachrymæ, non anxietas. Fucata hæc pœnitentia est, etsi pro pœnitentia habeatur a vulgo, & falsa sapientia, quia videlicet veram pœnitentiam non cognovit. Fœminarum est flere, non virorum. At præterita flere, quæ reparari non possunt, insuper stultorum est. At futura respicis? Quid? an virtutem, quam sectari vis relicta stulticia? Sed hujus iter non demisso capite, sed vultu lato ineundum est. Pœnam vero times? Indicium est, te nondum pœnituisse; neque enim solus pœnæ timor conversionem connotat. Denique converti vis, sed ne puniaris? Nec hoc pœnitentia est, quia non est seria. Amas stulticiam & coactus eidem terga monstrare instituis. Ut juvenis, quem pater, ne perdatur, advocat, amicæ valedicit, coactus, & quam primum licebit, rediturus; sic & ista conversio, quæ cum fletu fit & lachrymis, pœnitentiam mentitur, non exprimit, aut certe nondum est ipsa pœnitentia, sed imbecillitas, quæ relinquenda est, ut vere pœnitere possis.

Th. XXV. Quæ hætenus disseruimus, uti Constantiam ab Inconstantia & aliis stulticiæ characteribus accurate secernunt, ita, speramus, eadem abunde suppeditura esse rationes respondendi ad fallacias & sophismata, si quis eo dementia perveniat, ut Inconstantiam præ Constantia audeat commendare. Fallaciæ omnes summatim eo tendunt, ut vel Inconstantia in sensu Poetico cum sensu morali misceatur, vel confundantur Inconstantia & Constantia infini gradus, vel male omnis mutatio ut character Inconstantia venditur, vel denique in laudem Inconstantia imputetur copia stultorum & sapientum paucitas. Ergo saltem brevissimis ea consideremus, quæ ad naturam humanam, hoc est, rationem, intellectum, voluntatem & amorem rationalem pertinent.

Th. XXVI. Ratio hominis sine cogitatione non intelligitur, At cogitatio semper in motu est. Idem etiam de Constantia asserendum. Variat cogitatio, & semper aliud objectum quærit. Bene si per variationem illam, ut debet, mutetur in melius. Sed & hoc Constantia esse diximus.

Th. XXVII. Essentia intellectus humani in propensione ad cognoscendas novas veritates consistit. Sed hæc propensio nihil aliud est, quam desiderium continuatum mutandi opiniones, quia nunquam desideramus ea, quæ jam possidemus. Recte quidem hoc ultimum, at propterea falso infers. curiositatem novas veritates inquirendi esse desiderium opinionum perpetuo mutandarum. Erramus quandoque, non semper, multa ignoramus & plurima quidem. Hanc ignorantiam si cum cognitione veritatis commutemus, id non est mutare opiniones. Opiniones enim errores sunt. Adde quod & ignorantia & errorum commutatio cum veritate sit mutatio in melius. Igitur non est Inconstantia.

Th. XXVIII. Transeant ista, inquit, sunt enim facilia. Istud certe Inconstantiam ut humanæ naturæ maxime convenientem fulciat, quod voluntas hominis congenitam libertatem habeat, libertas autem sine facultate diversa, & imo contraria volendi intelligi nequit. At Constantia est semper idem velle & idem nolle. Antequam respondeam, permittes, ut argumentum invertam. Sola Constantia voluntatis character est. Semper bonum appetit voluntas. At bonum unum est, (uti veritas una) non diversum aut contrarium sibi. Si unum est, idem semper est. Igitur & voluntas semper idem appetet; igitur & libertas erit facultas semper idem volendi aut nolendi. Solve hunc nodum, postea tuum Sophisma diluam.

Th. XXIX. Et hoc quidem imbecilli robore præditum est. Jam supra diximus. *Idem & diversum* in doctrina de Constantia & Inconstantia, ob variam, quibus hæc vocabula gaudent, significationem, parum apta esse ad declarationem ejusdem. Est libertas voluntatis humanæ non vaga quædam & limitibus destituta libido agendi, sed quæ spatium ordinatum, in quo moveatur, a summo rerum arbitro accepit. Vaga libertas naturæ hominis adversa est, est enim ipsa agendi, ut diximus, Inconstantia. Libertas vera cum ad bonum tanquam ad centrum tendere debeat, idem quoque semper velle debebit. Sed boni intuitu & diversa & aliquando contraria volendi occasionem sæpe nanciscitur. Etsi enim bonum ipsum, ad quod tendimus, semper idem sit ac stabile, ut centrum in circulo, circumstantiæ tamen illud obtinendi sæpe varia sunt & diversa.

Th. XXX. Quid quod &, si verum fateri velimus, solus sapiens

piens liber est, stultitia vero omnis durissima est servitus. Quare & sola Constantia libertatis, Inconstantia contra servitutis indicium erit. Audi Diogenem Laertium *in vita Zenonis*: *Solum sapientem liberum esse, omnes malos servos. Esse enim libertatem non aliud, quam potestatem agendi que velis: Servitutem contra privationem ejusmodi actionis.* Commentationis loco adde illa Ciceronis lib. 5. *Parad. Quis igitur vivit, ut vult, nisi qui recta sequitur? Qui gaudet officio. Cui vivendi via considerata atque provisa est. Qui legibus non propter metum parat. Qui nihil dicit, nihil facio, nihil cogitat denique, nisi libenter ac libere.* Conspicitur etiam libertas sapientis in suppressione vitiorum. Noster *Epist. 57. Non sum imperata facturus, jugum non recipio, imo, quod magis virute faciendum est, excutio. Non est emolliendus animus. Si voluptati cessero, cedendum est dolori, cedendum labori, cedendum est paupertati. Idem sibi juris in me esse volet & ambitio & ira.* Et alibi ex mente Epicuri (*Epist. 8.*) *Philosophie servias oportet, ut tibi contingat vera libertas. Et in presat. ad lib. 3. quest. nat. Quid est precipuum? In primis labris animam habere. Hæc res efficit non e Jure Quiritum liberum, sed e Jure nature. Liber autem est, qui servitutem effugit sui. Hæc est asfidua servitus & ineluctabilis, & per diem ac noctem equaliter premeus sine intervallo, sine comœatu. Sibi servire gravissima servitus est.*

Th. XXXI. Denique amorem rationalem quod attinet, ita quidem est, crescit ille quotidie & augmenta capit, donec ad veram unionem duarum animarum perveniat. Sed hæc mutatio in majores gradus non Inconstantia species est, sed ipsa Constantia, quæ ppe est mutatio in melius. Istud vero falsum, si quis asserat, amorem rationalem iterum decrescere, si ad summum fastigium pervenerit, facile refelli potest. Verum est: quicquid amplius augmentum sumere nequit, necesse est, ut decrescat. Sed in hoc maxime differt amor & amicitia rationalis ab irrationali, quod ille nunquam decrescat, hic decrescat sæpius: non, quod axioma modo dictum exceptionem patiatur ullam, sed quod amor irrationalis sæpiissime mutetur sine ratione, etiam antequam ad fastigium, quod quærit, pertingat, aut quod amor irrationalis non difficulter possit attingere summam lineam. Quid

enim quærit aliud in amore personæ alicujus, quam aut sensuum delectationem, aut vanum aliquem honorem, aut lucellum pecuniæ? Hoc obtento necesse est ut deficiat. Ast amor rationalis quærit unionem cum animo virtuoso. Hac obtenta qui antea duo erant postea unus homo per hanc unionem facti vel ambo simul procedunt in via virtutis sine nausea, quia per totum vitæ spatium occasiones mutandi se in melius in ista via deprehendunt; aut amorem istum rationalem assumpta in communionem & quæsitæ tertiæ personæ propagare satagunt, & sic postea in infinitum procedunt, nec metuendi causam habent, se perventuros esse in vita sua ad summum fastigium, quippe quod in amore totius generis humani & ejus unionem consistit.

Th. XXXII. Res ipsa a nobis alibi deducta est latius. Qui vero, quæ paragrapho præcedente scripsimus, non intelligunt, eos rogamus, ne id obscuritati nostræ aut subtilitati alicui phantasticæ adscribant. Redundabit enim obscuritas illa vel in corruptum genus humanum, quod rarissime deprehendatur exemplum veræ amicitia & amoris, vel in ipsorummet ignominiam id redundabit. Quid enim? An putas eos sensum amoris rationalis habere posse, qui vel publice profiteri non erubescunt, omnem amorem & amicitiam esse ob utilitatem privatam, rationalem amorem esse chimæram aliquam atque merum ens rationis? At quam multi deprehenduntur, qui hac erroris labe sunt infecti, & ex proprio ingenio depravato alios & sapientem ipsum judicant.

Th. XXXIII. Longe aliter sapientiæ & Constantiæ studiosus. Sentit hic veritatem eorum, quæ pulcherrime de materia, quam tractamus, disseruit subinde Seneca. Ita enim ille *lib. 7. de benefic. cap. 12. Inter sapientes solum amicitia est. Ceteri non magis amici sunt, quam socii.* Epistola vero 3. initio: *Epistolas ad me perferendas tradidisti, ut scribis, amico tuo. Deinde admones me, ne omnia cum eo ad te pertinentia communicem, quia nec soleas ipse quidem hoc facere. Ita eadem epistola illum & dixisti amicum & negasti. Itaque sic priore illo verbo, quasi publico usus es, & sic illum amicum vocasti, quomodo omnes candidatos, bonos viros dicimus, quomodo obvios, si nomen non succurrit, dominos salutamus. Hoc abierit. Sed si aliquem amicum existimas, cui non tantundem credis quantum tibi, vehementer erras & non satis nosti vim vere amicitia. Tu vero omnia cum amico delibera, sed te ipso*

ipso prius. Post amicitiam credendum est, ante amicitiam iudicandam. Isti vero præpostere officia permisceri, qui contra præcepta Theophrasti, cum amoverint, iudicant: & non amant, cum iudicaverint. Diu cogita, an tibi in amicitiam aliquis recipiendus sit: cum placuerit fieri, toto illum pectore admite: tam audacter cum illo loquere, quam tecum. Porro Epist. 9. Habet non tantum amicitie usus veteris & certo magnam voluptatem, sed etiam initium & comparatio novæ. Quod interest inter mentem agricolam & serentem: hoc inter eum, qui paravit amicum, & qui parat. Attalus Philosophus dicere solebat: jucundius esse amicum facere, quam habere: quomodo artificis jucundius est pingere, quam pinxisse. Illa in opere suo occupata sollicitudo ingens oblectamentum habet in ipsa occupatione. Non æque delectatur, qui ab opere perfecto removit manum, jam fructu artis suæ fruitur: ipsa fruebatur arte, cum pingeret. Fructuosior est adolescentia liberorum, sed infantia dulcior. Nunc ad propositum revertamur. Sapiens etiam si contentus est se, tamen habere amicum vult: Si ob nihil aliud, ut exerceat amicitiam, ne tam magna virtus jaceat, non ob hoc, quod Epicurus dicebat in hac ipsa Epistola, ut habeat, qui sibi ægro assideat, succurrat in vincula coniecto vel inopi: Sed ut habeat aliquem, cui ipsi ægro assideat, quem ipsum circumventum hostili custodia liberet. Qui se spectat, & propter hoc ad amicitiam venit, male cogitat: quemadmodum cæpit, sic desinet. Paravit amicum, adversus vincula laturum opem, cum primum crepuerit catena, discedet. Hæ sunt amicitie, quas temporarias populus appellat. Qui causa utilitatis assumptus est, tamdiu placebit, quamdiu utilis fuerit. Hac re florentes amicorum turba circumfedit: circa everfos ingens solitudo est: & inde amici fugiunt, ubi probantur. Hac re ista tot nefaria exempla sunt, aliorum metu relinquentium, aliorum metu prodentium. Necesse est initia inter se & exitus congruant. Qui amicus esse cæpit, quia expevit; placebit ei aliquod pretium contra amicitiam, si ullum in illa placet pretium præter ipsam. Inquis, amicum paro? Ut habeam, pro quo mori possim, ut habeam, quem in exilium sequar, cujus me morti opponam & impendam. Ista, quam tu describis, negotiatio est, non amicitia; quæ ad commo-

dum accedit, quæ, quid consecutura sit, spectat. Denique de tranquillitate animi cap. 7. Nihil æque oblectaverit animum, quam amicitia fidelis & dulcis. Quantum bonum est, ubi sunt præparata pectora, in que tuto secretum omne descendat, quorum conscientiam minus quam tuam timeas, quorum sermo sollicitudinem leniat, sententia consilium expediat, bilaritas tristitiam dissipet, conspectus ipse delectet? Quos scilicet vacuos, quantum fieri poterit, a cupiditatibus, eligemus. Serpunt enim vitia, & in proximum quemque transiliunt, & contactu nocent. Itaque ut in pestilentia cavendum est, ne corruptis jam corporibus & morbo flagrantibus assideamus quia pericula trahemus, afflatuque ipso laborabimus: Ita in amicorum legendis ingeniis dabimus operam, ut quam minime inquinatos assumamus. Initium morbi est, agris sana miscere. Nec hoc præceperim tibi, ut neminem nisi sapientem sequeris aut attrahas. Ubi enim istum invenies, quem tot seculis querimus? pro optimo est, minime malus. Vix tibi esset facultas delectus felicioris, si inter Platonas, Xenophonas, & illum Socratici fætus proventum bonos quæreres, aut si tibi potestas Catoniane fieret ætatis, quæ plerosque dignos tulit, qui Catonis seculo nascerentur, sicut multos peiores, quam unquam alias, maximorumque molitiores scelerum. Utraque enim turba opus erat, ut Cato posset intelligi, habere debuit & bonos, quibus se approbaret: & malos, in quibus vim suam experiretur. Nunc vero in tanta bonorum egestate, minus fastidiosa fiat electio. Præcipue tamen vitentur tristes & omnia deplorantes, quibus nulla non causa in querelas placet. Constet illi licet fides & benevolentia, tranquillitati tamen inimicus est comes perturbatus, & omnia gemens.

Th. XXXIV. Absolvimus Constantiam a falsis & ineptis criminationibus; restat ut & sexum muliebrem absolvamus ab imputatione Inconstantie. Contrahamus rem in summam. Varium, inquit, & mutabile semper fœmina. Quis autor hujus dicti? Vir est. At virorum testimonia contra fœminas annon jure suo suspecta sunt? Quid diceres, si fœmina talia diceret de viris? Poeta est: sed ipsimet sibi fidem derogant. Audi iterum Poetam: Pictoribus atque Poetis quilibet audendi semper fuit æqua potestas. Verum, ait, Incon-

Inconstantia foeminarum in vulgus notum est. Sint foeminae Inconstantes. Nonne sumus & nos? Est hoc commune vitium, spectare, quid delinquant alii, nec videre, quid apud nos fiat. Aequè apta est natura muliebris ad virtutes ac vitia, quam natura virorum: aequè homines sunt, earundem imbecillitatum atque perfectionum obnoxia ac capaces. Sed plures sunt inter foeminas, quæ Inconstantiam laborant. At quis numeravit? Quicquid vitii nomen habet, ad Inconstantiam pertinet. Monstra mihi tot perfidia, proditionis, crudelitatis, exempla ex foeminis. Nostra hæc ignominia est. Sint denique inconstantes ut plurimum foeminae. Quid id ad lautes nostras? Fremant licet omnes de nostro sexu, dicam, quod sentio. Quicquid foeminae delirant, nostro vitio fit. Nostrum est imperium, nostra educatio. Sed quantum nocemus foeminis imperio, educatione, & quod maximum est, exemplo! Vix æquant foeminae vitia nostra, certe imitantur peccando viros. Perdit adulatio omne genus hominum, etiam bonos. Nos foeminas his perdimus, semel eas vitiosas reddendo, tum jam pravas adulatione & submissione plusquam servili efficiendo pejores. Cogita quæso, quid de nobis fieret, si eodem modo muliebris sexus nobis adularetur? An pntas unum virorum sapientem extitutum?

Th. XXXV. Quid si igitur spicula hæcenus fibrata in teipsum retorqueam? Necesse est, sit optima foeminarum natura & forte melior nostra. Quotusquisque enim e nobis est, qui ipsarum insidias evitaverint? Fortissimus Simson. Sed fortiores blanditiæ Delila. David religiosissimus. Ast Bathsebae forma, quicquid in eo virtutis fuit, absque ullis subegit insidiis, Sapientissimus Salomon: Sed astutior stultitia mulierum, sapientiam hanc in maximam redigens mentis alienationem. Ipsa vero quoties omnes corruptionum & adulationum nostrarum laqueos evaserunt! quoties a nobis ipsis eam ob rem cum pudore nostro publicis scriptis commendatæ! Tædet exempla referre, quibus tot libri referti sunt, quæ adhuc dum oculos nostros quotidie feriunt. Deberet admirationi nobis esse, si una foemina e tot periculis, in quæ sexum earum vel stultitia vel malitia nostra conjecit, emergeret. Jam cum plurimæ id fecerint, quid dicemus? Nisi ad miraculum confugiendo ignorantiam nostram velimus prodere, nonne necesse erit fateri, naturam foeminarum superare nostram?

Th. XXXVI.

Th. XXXVI. Teneo te, inquit, quippe Seneca tuus longe alia prædicat de fœminis. Ita enim in excerptis p. m. 468. *Amisit uxorem bonam. Quid in illa probabas? Pudicitiam? Quam multæ diu custoditum perdidere decus? Quam multæ inter probatas matronalis ordinis esse cœperunt postea inter exempla mutatarum? Delectabat te fides ejus? Quam multas ex optimis conjugibus pessimimas videmus. ex diligentissimis solutissimas? Omnium quidem imperitorum animus, maxime tamen muliebris, in lubrico est. Si bonam uxorem habuisti, non potes affirmare, in illo eam permanfuram fuisse proposito. Nihil tam mobile quam fœminarum voluntas, nihil tam vagum. Novimus veterum matrimoniorum repudia, & fœdiores divortio male coherentium rixas. Quam multæ, quos in adolescentia amaverunt, in communi reliquere senectute? Quoties anile divortium risimus: quam multarum notus amor odio notiore mutatus est? Sed hæc & fuit bona, & fuisset, si vixisset. Mors effecit, ut affirmare id sine periculo possis. Et alibi gravius III. de Benef. cap. 16. Numquid jam ulla repudio erubescit, postquam illustres quedam ac nobiles fœminæ non consulum numero, sed maritorum annos suos computant, & exeunt matrimonii causa, nubunt repudi? Tam diu, istud timebatur, quam diu rarum erat, quia vero nulla sine divortio acta sunt, quod sæpe audiebant, facere didicerunt. Numquid jam ullus adulterii pudor est, postquam eo ventum est, ut nulla virum habeat, nisi ut adulterum irritet. Argumentum est deformitatis pudicitia. Quam invenies tam miseram, tam sordidam, ut illi satis sit unum adulterorum par? Nisi singulis divisit horas, & non sufficit dies omnibus? Nisi ad alium gestata est, apud alium mansit? Infructiva & antiqua est, quæ nesciat, matrimonium vocari unius adulterium.*

Th. XXXVII. Ego vero: Quid ad me ista Senecæ. Veritate utor, non autoritate, Illi si adstipuletur Seneca, non mei causa, sed in gratiam eorum, qui veterum autoritatibus delectantur, ejus verba rationibus meis addo. Quod si a veritate recedat, missum eum facio. Ergo loquatur pro seipso Seneca, seque & sexum fœmineum adversus imputationes tuas defendat. Audi, quæ disserit Epist.

95. *Maximus ille medicorum & hujus scientiæ conditor fœminis*

nec

nec capillos desfluere dixit, nec pedes laborare. Atqui hæc jam & capillis destituuntur, & pedibus egræ sunt. Non mutata fœminarum natura, sed vita est; nam cum virorum licentiam æquaverint, corporum quoque virilium vitia æquaverunt. Non minus pervigilant, non minus potant, & oleo & mero viros provocant: æque in vitis ingesta viceribus per os reddunt, & vinum omne vomitu remetiuntur: æque nivem rodunt, solatium stomachi æstuantis. Libidine vero nec maribus quidem cedunt. -- Quid ergo mirandum est, maximum medicorum ac naturæ peritissimum, in mendacio prehendi, cum tot fœmine podagricæ calvæque sint? Beneficium sexus sui vitii perdidērunt: & quia fœminam exuerunt, damnatæ sunt morbis virilibus. Et de Constantia sapientis cap. 14. Tanta quosdam dementia tenet, ut contumeliam sibi posse fieri putent a muliere. Quid refert, quantum habeat, quot lecticarios, quam oneratas aures, quam laxam sellam? æque impudens animal est, & nisi scientia accessit ac multa eruditio, ferum, cupiditarum incontinens.

Th. XXXVIII. Ain vero, inquit, Senecam hic defendere sexum fœmineum? cum pro me faciat potius adversum paradoxa tua de Constantia fœminarum? Ego autem nondum aliquid video, in quo Seneca a me abeat? Taxat Inconstantiam fœminarum Seneca. Nec ego laudo. Increpat earum libidinem & lasciviam. Et ego. Sufficiat, quod noster in his omnibus fœminarum naturam non accuset, sed vitam. Sufficiat, quod ignominiam fœminarum notando simul digito intendat in nostram, dum eas, ait, vitia æquasse virilia. Sufficiat denique, quod ad scientiam & eruditionem fœminas admittat, sine qua annon & nos sumus impudentia, fera, & cupiditatum incontinentia animalia? Sed ne putes imbecilli hac & ignominiosa defensione Senecam fuisse contentum, considera modo, quæ alibi in laudem sexus hujus differuit. Scio quid dicas, ait, cap. 16. in consol. ad Marc. Oblitus es fœminam te consolari; virorum refers exempla. Quis autem dixerit, naturam maligne cum muliebribus ingeniis egisse, & virtutes illarum in arcum retraxisse? Par illis, mihi crede, vigor, par ad honesta (libeat) facultas est: laborem doloremque ex aquo, se

H

consue-

consuere, patiuntur. In qua istud urbe, Dii boni, loquimur? in qua regem Romanis capitibus Lucretia & Brutus dejecerunt. Bruto libertatem debemus, Lucretiae Brutum. In qua Cloeliam, contempto hoste & flumine, ob insignem audaciam tantum non in viros transcripsimus. Equestri insidens statuae, in sacra via, celeberrimo loco, Cloelia exprobrat juvenibus nostris pulvinum ascendentibus, in ea illos urbe sic ingredi, in qua etiam feminas equo donavimus. Quod tibi si vis exempla referri sceminarum, quae suos fortiter desideraverunt, non ostiatim queram: ex una tibi familia duas Cornelias dabo. Primam Scipionis filiam, Gracchorum matrem, duodecim illa partus, totidem funeribus recognovit, & de ceteris facile est, quos nec editos nec amissos civitas sensit: T. Gracchum & Cajum, quos etiam, qui bonos viros negaverit, magnos fatebitur, & occisos vidit, & insepultos. Consolantibus tamen miseramque dicentibus: Numquam, inquit, non felicem me dicam, quae Gracchos peperit. Cornelia Livium Drusum clarissimum juvenem, illustris ingenii, vadentem per Gracchorum vestigia, imperfectis tot rogationibus, intra penates interemptum suos amiserat, incerto caedis auctore: tamen & acerbam mortem filii, & inultam, tam magno animo tulit, quam ipse leges tulerat. His adde, quae ibidem de ipsa Marcia, & alibi de Helvia matre in consol. ad Helviam cap. 16. memorat.

Th. XXXIX. Antetequam hinc abeamus, addere lubet paradoxo nostro paradoxum argumentum. Vincunt Inconstantia sceminas viri, si maxime foeminae viros Constantia non superant. Rapimus ad nos, qua sola ad Constantiam itur, sapientiam, certe eripere eam sexui foemineo magno conatu, & olim & hodie intendimus. Sed magno conatu magni evasimus nugatores, nubem pro Junone amplexi. Ridemus & contemnimos sceminas, quod eruditione careant, nosmet ipsos tanquam sapientissimos suspicimus, multis ac inanibus vanae sapientiae titulis ornamus, re plerumque carentes: frequentia nobis absunt barbara vitia, quae barbaris adeo nominibus designemus, Pedantismus & Scepticismus. Vis, ut ea Senecae verbis describam: *Illud mihi non profuturam scientiam tradit: hoc spem omnis scientiae eripit. Satius*

tius est supervacua scire, quam nihil. Illud non præfert lumen, per quod acies dirigatur ad verum. Hoc oculos mihi effodit (Vide Senecam *Epistola 88. p. 250. eamque totam cum Epistola 48. iunge.*) O quam beate igitur & virtuti ac Constantiæ propiores sunt foeminae, quod eruditione nostra carent! O quam cæci sumus, quod stultitiam nomine sapientiæ superbientem non agnoscamus in nobis, in foeminis pedantissimum statim notemus, si ineptias nostras imitentur, non considerantes, quod eas a nostro sexu hauserint! Veram autem foeminarum sapientiam, & si qua mulier beneficio mentis suæ illecebras pseudosapientiæ virorum evalerit, fere prætervidemus. Eant eruditi nostrorum temporum, colligant omnia sapientiæ suæ scripta, nondum vidi, qui cum Scuderia Galliæ ornamento conferri mereatur. Nostra Philosophia rudis est, torva, de vilissimis & parum utilibus rebus ita disserens, ac si totius Europæ salus in iis sita foret. Ista vero ludens quasi & jocans de gravissimis rebus & ad cognitionem humani generis, primum & ultimum veræ sapientiæ caput, pertinentibus amoenissime disseruit, ut Senecam æquet, alios vero veterum Philosophos, certe Divum Aristotelem cum Magnis Moralibus & decantatis ad nauseam Nicomacheorum libris, longe præcedat & superet, imo acutissimi Cartesii tractatum de passionibus in multis suppleat. Denique de hoc jure suo gloriari poterunt foeminae, quod cum multi ex nostro sexu insipienti sapientiæ Academicorum, Pyrrhonicorum & similibus nominum Philosophiæ Scepticæ (quæ vide apud Senecam *d. p. 520.*) nomen dederint, ex ipsis nulla tam imprudens fuerit deprehensa, ut se putaverit nihil scire, aut ne hoc quidem: nihil scire, scientiæ suæ reliquerit.

Th. XL. Non possum autem non, quin hac occasione paucis respondeam, quem alias magni facio, Philosophiæ Pyrrhonicæ repurgatori Franciso Motheo Vayerio, dum *Epist. 142. Tom. 12. p. 290. seq.* Sapientiam suam ad trutinam Constantiæ Stoicæ probare audet, & pro constante venditat, eo quod semper verosimilitudinem sequatur. Eodem modo inconstantissimus aut vitiosissimus sibi augustum hocce nomen arrogare possit, quia nempe semper incertitudinem Inconstantiam aut vitii sequeretur. Non datur Constantia, nisi in bono, neque bonum est, nisi verum. At quemodo hoc existeret, si nihil esse verum, sed omnia sunt verosimilia. Ita igitur Constantia & veritas combinatæ sunt,

ta sunt, ut hac sublata simul & illa corruat. Cave tamen, ne mentem meam sic detorqueas, ac si sapienti omnem vero similitudinem aut opinionum mutationem tollere velim. Ita constans est sapiens, ut non sit pertinax, ut se mutet in melius. Idem ergo & intellectu. In rebus, quarum certitudinem vel nondum possidet, vel de quibus nullam certitudinem sibi promittere poterit, mutet opinionem suam, sed in melius, & similitudine veri sit contentus.

Th. XLI. Jam facile ad duas, quæ restant, quæstiones, frequentes in actionibus humanis, & saltem non quotidie occurrentes, respondere poterimus. Utrum salva Constantia, salvaque adeo virtute mutatio in amore & religione permilla sit? Per amorem hic intelligo in specie amorem, quatenus est inter personas diversi sexus, qui communiter amicitia contradistinguitur. Cæterum & hic vel rationalis est vel irrationalis. Ad hunc refero quæ Seneca disserit *Epist. 9. p. m. 221. Non dubie habet aliquid simile amicitia affectus amantium. Possis dicere, illum esse insanam amicitiam. Numquid ergo quisque amat lucri causa? Numquid ambitionis aut glorie? Ipse per se amor omnium aliarum rerum negligens animos in cupiditatem formæ non sine spe mutua caritatis accendit. Quid ergo? Ex honestiore causa coit turpis affectus. Videntur adeo Stoici idem sensitisse cum Epicuro, statuente, sapientem non debere amare. Vide Gassend. Commentar. de Philosoph. Epic. Tom. 2. f. m. 10. seq. Contradicit Cicero lib. 4. Tusc. quest. cap. 34. p. m. 1095. Stoici & sapientem amaturum esse dicunt: & amorem ipsum conatum amicitia ex pulchritudinis specie. Uti vero adductus Senecæ locus ostendit, in definitione amoris ex mente Stoicorum non errasse Ciceronem, ita assertio ejus de amore sapientis neque cum illo loco Senecæ convenit, neque cum dicto Chryssippi, quod Stobæus refert *Serm. 61. f. m. 391. Cum quidam dixisset, Sapientem non capi amore, testimonio esse Menedemum, Epicurum & Alexinum. Hac igitur, inquit, ratiocinatione utar. Si Alexinus ille dissolutus, & Epicurus insensatus, & Menedemus canis & delirus (sic enim illum Eretrientes vocabant) Amore capti non sunt, ne sapiens quidem eo capiatur. In alia omnia abit Mothæus Vayerius in *Ethica Principis cap. 5. Tom. 6. op. p. m. 225. Stoici dicebant, quod non nisi sapiens bene amare nosset, neque ama-***

amabant, nisi deformes. Imo ut Plutarchus memorat, statim ac si quis ex iis, quos amabant, pulcher evasisset, amare eum desinebant, quod satis monstrat, eorum amorem animum tantum, non corpus respexisse. Rem ipsam de sententia Stoicorum quoad amorem sapientis jam discutere non vacat. Nos amorem sexus sequioris, ex pulchritudine ortum, non habemus pro rationali. Neque tamen propterea necesse est, ut curramus in alterum extremum, deformitatem. Datur enim media forma. Et erit adeo amor rationalis conatus uniendi se cum scemina virtuosa, non deformi. Cur enim in amore sceminae non aequae locum habere possit illud, quod supra th. 33. ex libr. de tranquill. animi in describendo amore rationali persona ejusdem sexus adduximus. *Quantum bonum est, ubi sunt preparata pectora, in qua tuto secretum omne descendat, quorum sermo sollicitudinem leniat, sententia consilium expediat, hilaritas tristitiam dissipet, conspectus ipse delectet?* De unione corporis in hoc amore rationali non displicet dictum Aristotelis Cyrenaei apud eundem Stobaeum d. l. *Hic rogatus, an amor coitus gratia fieret? Neque ejus gratia dixit, neque sine eo.* Scilicet in amore irrationali amatur, quia miscentur corpora; in rationali miscentur corpora, quia amatur, sed limitationibus tamen additis, quas fufus exposuimus alibi.

Th. XLII. Quibus ita praemissis de mutatione in amore ex principis sanae Philosophiae, abstrahendo a revelatione divina, sic definiendum esse arbitramur. Qui coitus gratia est amor, semper turpis est, sive mutatione subinde inconstans quis fiat, sive absque mutatione pertinaciter magis in delirio quis permaneat, quam constans sit. Qui unionem animi intendit amor sceminae, non potest absque vitio inconstantiae desinere, quamdiu illa virtutem non deserit; non amittit laudem Constantiae, si alterius sceminae aequae virtuosae amorem adjungat, aut si magis virtuosam amare incipiat. Ignorat enim Zelotypiam omnis amor rationalis, & qui virtuosorem magis amat, mutatur in melius, quod Constantiae attributum esse diximus. *Conferre que diximus in Instit. Jurispr. Divin. lib. 3. c. 2. & in dissert. de crimine bigam.*

Th. XLIII. De mutatione religionis, quatenus illa ad inspectionem Philosophi pertinet, sic cape. Qui ab una religione ad aliam transit, quam meliorem esse sibi persuadet, non est inconstans, quia se vult mutare in melius, etsi possit esse imprudens, si religio, quam amplectitur, non sit melior. Qui vero relicta priore religionem amplectitur, quam scit esse falsam, aut saltem quam non credit esse meliorem, is inconstans est, quia vult se mutare in pejus, aut certe mutationem intendit non in melius. Unde recte inferre poteris, magis infamem esse, qui veram religionem profitetur, cupiditate honoris aut divitiarum inductus, quam qui ex errore transit ad falsam. Sed aliter Philosophi judicant, aliter Hypocritæ.

TANTUM

COROLLARIA.

I.

Juris Justiniani est quidem aliquis sed valde exiguus usus in Foro Germaniæ, in tantum, ut vix decima pars Pandectarum sit in viridi observantia.

II. Benedictio sacerdotalis nec Jure Divino cognita fuit, nec Jure Civili Principum Protestantium ad essentiam Conjugii relata est. Recte tamen ob bonum ordinem in Ecclesia retinetur.

III. Distinctio personarum in Jure Canonico in Clericas & Laicas Papinum sapit, incognita quippe scripturæ sacræ & primis Christianæ Ecclesiæ temporibus, atque propterea Jure a Lutero & aliis Theologis atque Jctis Protestantibus rejecta. Melior illa in Ministros verbi & Auditores. Inde forte factum, quod vocabulum de Clerisy communiter usurpetur in malam partem v. g. Die Päßtsche Clerisy, neque appellemus nostros pastores die Lutherische oder Reformirte Clerisy, sed: Das Ministerium.

BENEVOLO LECTORI

S. P. D.

PRÆSES.

Sistit Tibi Generosus Dominus Respondens
Disputationem Academicam nova methodo
& hactenus insolita conscriptam. Censuras
variorum varias facile prævidet. Non con-
temnit easdem nec timet, sed quemlibet suo in-
genio abundare patitur, qui suo usus est pro lubi-
tu. Si non haberet alias, rationes ista suffice-
ret, quod prima & unica methodi regula est, eam
esse arbitrariam. Igitur, credo, licuit ipsi omittere
ordinem consuetum Ramæo-Aristotelicum, sicut
Tibi licebit eundem intime amare, vel ridere no-
strum aut eidem irasci. Senecam, quem hactenus
in lectionibus nostris explicuimus, præ oculis ha-
buit, non Aristotelem. Neque enim juramentum
nos

nos obstrinxit Philosophiæ Peripateticæ, neque ea
perspicacia sumus præditi, ut ea, quæ alii in Ari-
stotele deprehendunt, hoc est, omnia ibidem re-
perire possimus. Facit quod ἀπὸθεῖα Stoicorum
& scripturæ, & liberæ nostræ Philosophiæ propius
accedat, quam mediocitas illa vaga & nullis regu-
lis circumscripta Stagiritæ Optimi Maximi. Id ad-
huc duobus verbis monendus es. Disputabitur
saltem de veritate Thesium. Epistolæ ornamentis
loco iis inserviunt, uti picturæ, quibus disputatio-
nes in Academiis, religionem Papisticam profiten-
tibus, quandoque ornari solent. Quis? cui? de
quo? ubi? scripserit, anxius inquirere noli. Nil
nisi lusus ingenii est & fictio, sed talis fictio, cujus
non pudere decet additum alterutri ex religioni-
bus Protestantium. Vale.

64475

AB 64 475

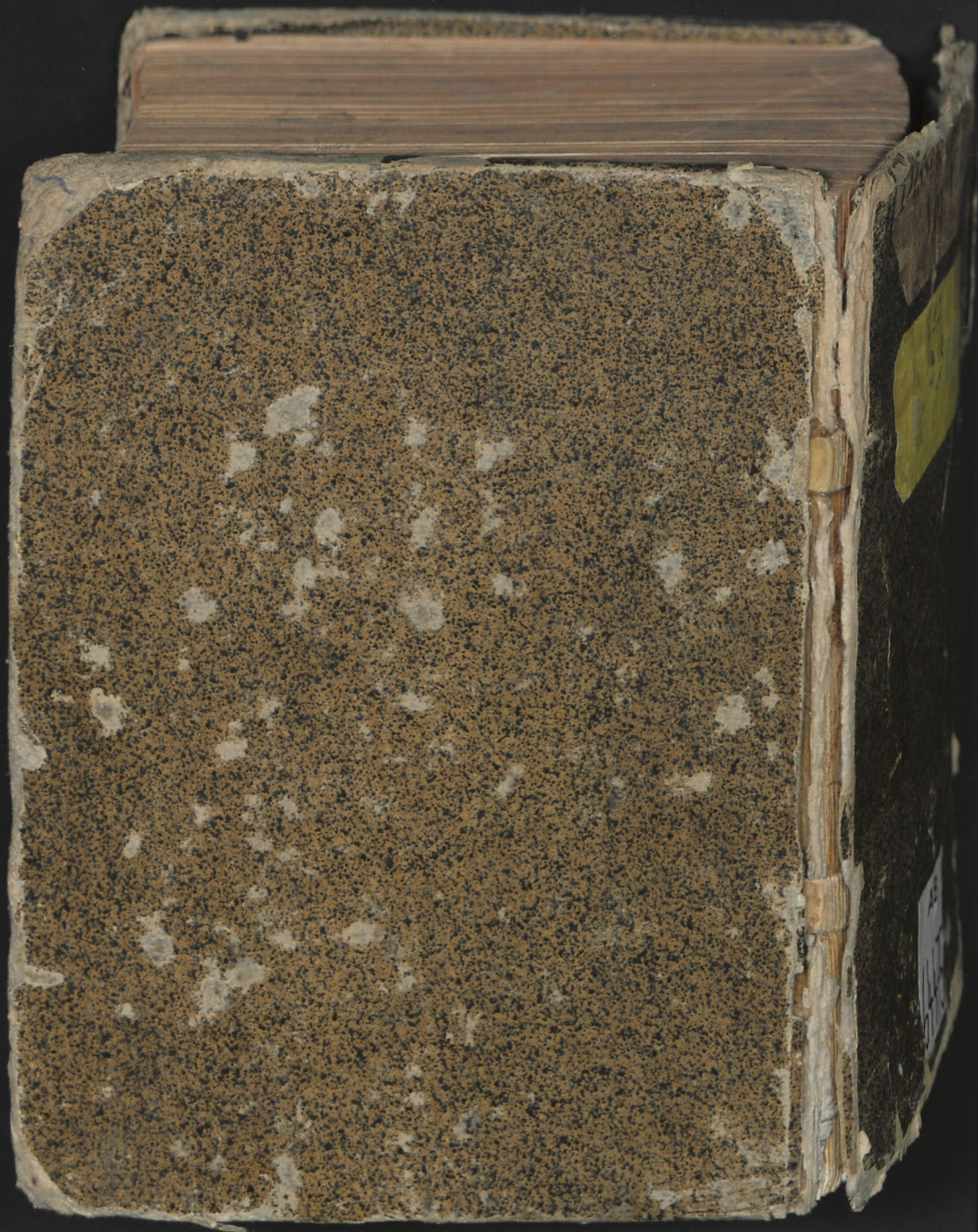
VD 18

ULB Halle 3
002 813 890

SB

R
VD 17

DN. CHRISTI
SERENISSIMI AC POTENTISSIMI
CONSIL. PRINCIPALIS
DISSERTATIO

FELICITATI
RUM BRANIBURGENSIS
OB EMENDATIONEM
RALIA STATUTORUM
ET

Erklärung und

Ob den Lutheranern
wissen könne untersaget
meinschaft zu halten

CONSTANTINOPOLITANA
OLIM ANNO MDCXC
JAM VERO OB PRÆSENTIA

HALA
TYPIS JOANNIS CHRISTI

27
Cti,
RUSSIAE
AE
TO-
RUM
ECTO-
M
Lehre;
tem Ge-
keine Ge-
en.
NTIA,
TA;
ATEM
V. TYPOGR.
(9)

